

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАОЧНОЇ ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
Кафедра землеустрою

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
освітнього ступеня «Магістр»
на тему:

**«Впорядкування використання земель на
території територіальної громади»**

Виконала: студентка 2-го курсу, групи ЗВ – 21 маг
Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»
Ланіна Марина Василівна

Керівник: Богіра Мирослав Степанович

ДУБЛЯНИ – 2021

УДК 332.3

Впорядкування використання земель на території територіальної громади. Ланіна Марина Василівна. Кваліфікаційна робота. Кафедра землеустрою. Дубляни. Львівський НАУ, 2021.

73 с. текстової частини, 17 рисунків, 7 таблиць, 69 джерел посилання, 16 слайдів мультимедійної презентації.

Розкрито теоретичні засади впорядкування використання земель, зокрема на місцевому рівні через планування землекористування.

Проведено аналіз стану використання земель у межах Розвадівської територіальної громади Львівської області.

Намічено основні напрями впорядкування використання земель у межах територіальної громади. Розроблено заходи стосовно покращення системи використання земель, враховуючи принципи сталого розвитку.

Зроблено аналіз екологічного стану навколишнього середовища, розкрито питання охорони праці.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПОРЯДКУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ	8
2. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ У МЕЖАХ РОЗВАДІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	19
3. ПРОЄКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВПОРЯДКУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ У МЕЖАХ РОЗВАДІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	27
4. ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	51
5. ОХОРОНА ПРАЦІ І ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ.....	58
ВИСНОВКИ	65
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	67

ВСТУП

В умовах проведення адміністративної реформи, змін у плануванні використання земель та відкритті ринку земель сільськогосподарського призначення цілком закономірно, що у межах новостворених територіальних громад виникли і розвиваються нові форми організації виробництва, основою яких є приватна власність на землю. Проте, новостворені землекористування як сільськогосподарського, так і несільськогосподарського спрямування не достатньою мірою враховують такий важливий чинник, як уміння вести господарську діяльність на високому культурному рівні, тобто вміння раціонально використовувати земельні ресурси і зберегти їх потенціал для майбутніх поколінь. Разом із економічними й соціальними проблемами землекористування важливе значення для розвитку територій має вирішення екологічних проблем, оскільки більшість негативних процесів, які призводять до деградації природного середовища, відбуваються через нехтування законів природи при здійсненні господарської діяльності на землі. Якщо виходити із позиції екологічного захисту, головне завдання соціально-економічного розвитку громад полягає у тому, щоб зберегти землю, її якісний стан і природний потенціал для майбутніх поколінь.

Це вимагає розробки і впровадження науково обґрунтованих рішень стосовно організації збалансованого землекористування, використовуючи механізми забезпечення раціонального використання й охорони земельних ресурсів як важливого компонента екосистеми. Одним із механізмів є землеустрій як цілісна система взаємопов'язаних (організаційних, правових, еколого-економічних, організаційно-господарських, інженерно-технічних, соціальних, культурних) заходів й дій, що спрямовуються у кінцевому результаті на зміну чи вдосконалення існуючого порядку й змісту землекористування чи володіння землею. Землеустрій здійснюється із метою організації раціонального й найбільш ефективного використання землі (зе-

мельної власності) як в інтересах окремої людини, так і групи людей та суспільства в цілому через впорядкування території.

Мета роботи – розробити науково обґрунтовані пропозиції стосовно впорядкування використання земель у межах Розвадівської територіальної громади Львівської області на основі принципів сталого (збалансованого) землекористування. Для цього важливо виконати наступні завдання:

- розкрити теоретичні основи впорядкування території землекористування як важливої складової сталого (збалансованого) розвитку сільських територій;
- розкрити значення землеустрою для впорядкування використання земель у сучасних умовах;
- провести аналіз стану використання земель у межах Розвадівської територіальної громади;
- обґрунтувати основні напрями використання земель Розвадівської територіальної громади;
- розробити заходи щодо впорядкування використання земель у межах Розвадівської територіальної громади.

Теоретичною основою написання роботи послужили наукові праці вітчизняних й зарубіжних учених стосовно сталого (збалансованого) землекористування, ландшафтознавства, планування використання земель, землеустрою, впорядкування землекористування, охорони земель, тощо.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, статистичні дані Державного комітету статистики України, матеріали та звіти Головного управління Держгеокадастру у Львівській області, проектні дані ДП «Львівський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою», досвід землевпорядкування окремих господарств регіону, дані геопорталів Публічної кадастрової карти та *GISFILE*.

Практичне значення результатів полягає у розробці пропозицій та заходів стосовно впорядкування використання земель на основі ландшафтно-екологічного підходу.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПОРЯДКУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Одним із завдань сталого (збалансованого) розвитку є захист, збереження і відновлення продуктивних властивостей екосистем суші та сприяння їх ефективному використанню через раціональне землекористування і лісокористування, боротьбу із опустелюванням, призупинення процесів деградації земель й втрати біологічного різноманіття [60; 69]. Ці завдання можна вирішувати у процесі просторового планування землекористування та землеустрою як інструментів управління земельними ресурсами й впорядкування територій [3; 51; 53; 54]. Базуючись на принципах сталого (збалансованого) розвитку – планування землекористування повинне передбачати рішення стосовно впорядкування території з метою досягнення екологічної рівноваги, що найбільш повно зберігає біотичне різноманіття [49].

В Україні понад 70% території займають сільськогосподарські землі, із них рілля 54%, природні кормові угіддя 13,0%. Ліси займають 16%, природно-заповідний фонд складає 6%. Упродовж останніх 20 років лісистість України скоротилася до 11%, а загальні втрати лісосмуг становлять до 10 тис. га. При 40% території України у степовій зоні збереглись лише до 2% екосистем із природною степовою рослинністю [28]. Такі показники свідчать про надзвичайно високий рівень господарської освоєності територій, що призводить до втрати біологічного різноманіття, деградації земельного покриву й втрати продуктивності угідь. Поширеними видами деградації є водна ерозія – 13.28 млн. га (32% від загальної площі сільськогосподарських угідь), вітрова ерозія – 19.36 млн. га (46.6%), підкислення – 10.69 млн. га (28.8%). Площа еродованої ріллі по Україні щороку зростає на 60-80 тис. га. До 4.5 млн. га орних земель мають середньо- та сильнозміті ґрунти, 68 тис. га повністю втратили гумусовий горизонт. Площа активних ярів становить

157.0 тис. га. Їх негативний вплив проявляється на прилеглі території площею понад 1 млн. га [49].

Основні цілі державної екологічної політики України направлені на покращення екологічної ситуації в державі й підвищення рівня екологічної безпеки територій [38]. Це свідчить про актуальність наукового пошуку нових та удосконалення існуючих методичних підходів до впорядкування використання земель з метою підвищення екологічної рівноваги змінених людиною екосистем та збереження природних екосистем.

Питання впорядкування використання земель є предметом досліджень науковців і лежить в площині сталого (збалансованого) розвитку суспільства. Розглядаються різні моделі землекористування й прогнозується їх вплив на екологічний стан довкілля. Поки що не існує єдиної відповіді стосовно прогнозованої моделі найефективнішого землекористування, оскільки проблема підвищення екологічної рівноваги комплексна і залежить від великої кількості чинників (збільшення населення, зростання потреб, зменшення продуктивних земель й інших природних ресурсів, зміна клімату, ін.). Але більшість наукових досліджень підтверджують про необхідність збереження і навіть збільшення площ лісових, лучних, болотних угідь, причому із природоохоронним статусом.

М. Реймерс, вивчаючи питання взаємовідносин людини й природи, описав закони соціальної екології, які визначають правило соціально-екологічної рівноваги – «суспільство буде розвиватись до того часу, поки буде зберігатись рівновага між антропогенним тиском на оточуюче середовище й відновлення цього середовища природним чи штучним способами. Успішний економічний розвиток може відбуватись тільки у рамках екологічних обмежень до природокористування. Недотримуючись цих обмежень витрати на відновлення природи зростають, або ж стануть недоцільними, тому що стає неможливо відновити природно-ресурсний потенціал територій. Аналізуючи закони природокористування, науковцем

визначено, що тільки природні екосистеми забезпечують сталість, стійкість та найефективніше їх відновлення. Екологічна оптимізація ландшафту через збереження природних екосистем й збільшення природоохоронних територій є надзвичайно важливою умовою підтримки екологічної рівноваги [48].

Оптимальне співвідношення між природними й антропогенно зміненими територіями досить складне питання, й напевне не має чітко встановлених норм. Проте важливо відзначити, що серед показників визначення оптимальності структури угідь науковці акцентують увагу на питомій частці екологічно стабілізуючих угідь (лісів, луків, боліт, чагарників, водойм, ін.).

Згідно наукових розробок оцінки екологічного стану ландшафтів оптимальним співвідношенням угідь вважається $\leq 20\%$ ріллі до $\geq 80\%$ еколого стабілізуючих угідь; задовільним 20-37% до 63-80% відповідно, катастрофічним $> 70\%$ до $< 30\%$ [54]. Оптимальна лісистість, орієнтовно визначена за максимальною величиною приросту підземного стоку у складі водного балансу, в межах України для зони змішаних лісів становить 23-40%, лісостепової зони 17-23%, степової зони 15-17%. Відповідно до цих наукових розробок співвідношення між трьома групами земель: агроландшафтною (землі сільськогосподарського призначення), середовище стабілізуючою (землі лісового й водного фондів, заповідного, природоохоронного, рекреаційного призначення) і сельбищною (землі житлової й громадської забудови, транспорту, промисловості, зв'язку, оборони, ін.) для рівнинної частини України прийнято 45-50 : 30-35 : 15-20 %, для гірської частини 20-35 : 50-60 : 15-20 % [29].

Ще одним показником, що впливає на екологічну рівновагу територій, збереження біологічного й ландшафтного різноманіття, є заповідність – відношення площі заповідного фонду до загальної площі території країни. Одним із завдань Стратегічного плану стосовно біорізноманіття (*The Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020 and the Aichi Biodiversity Targets*) є –

забезпечення охорони понад 17 % районів суші й внутрішніх вод та 10 % прибережних й морських територій [66].

Дослідження стосовно моделювання змін землекористування при оцінці впливу на біологічне різноманіття територій свідчать про значний негативний вплив сільського господарства на довкілля. Прогнозна оцінка розвитку екосистем до 2100 року вказує на те, що зміни у землекористуванні можуть призвести до більшої втрати біологічних видів ніж зміна клімату [64]. Досліджуючи зміни біологічного різноманіття територій на основі моделі *GLOBIO3* (Глобальна Методологія Картування Антропогенного Впливу на Біосферу, *Global Methodology for Mapping Human Impacts on the Biosphere*), науковці встановили, що захист 20 % великомасштабних екосистем може сприяти незначному зниженню втрат біологічного різноманіття, але при умові їх ефективної охорони й повного відтворення заповідних територій, що деградували [65].

Науковці вивчають питання оптимізації використання земельних ресурсів під різним кутом зору, де пріоритетним залишається забезпечення продовольчої безпеки [5]. Однак, вважаємо, що для України актуальним є дослідження цього питання з позиції екологічної рівноваги територій й збереження біологічного різноманіття, що обумовлюється необхідністю запровадження нової парадигми використання земельних ресурсів, орієнтованої на підвищення екологічної стійкості територій через їх впорядкування.

Обов'язковими вимогами до землекористування на засадах сталого (збалансованого) розвитку є природо ощадне використання, охорона, відтворення земельних ресурсів. При цьому природо ощадне землекористування має стати первинним по відношенню до охорони й відтворення цих ресурсів. Відтворення ресурсів є результатом природо ощадного використання земель, при умові, що землекористування

організоване так, де якісні параметри земельних ресурсів самостійно відтворюються.

Важливе значення для цього має землеустрій, адже згідно ст. 182 Земельного кодексу України мета землеустрою – забезпечити раціональне використання й охорону земель, створити сприятливе екологічне середовище та поліпшити природні ландшафти. З огляду на те, що землеустрій є головним важелем держави при здійсненні земельних перетворень, можемо зробити висновки [18]:

- землеустрій є механізмом утворення землеволодінь й земле- користувань усіх галузей народного господарства, без проведення землеустрою не можна розпочати будь-який вид користування землею;
- при землеустрої відбувається взаємне пристосування виробництва до конкретної території через територіальну організацію, при якій враховується придатність ґрунтового покриву, місце розміщення земельних ділянок, обґрунтовується краще й вигідніше використання землі, впорядковується територія землеволодіння чи землекористування;
- землеустрій створює належні організаційно-територіальні умови землеволодіння й землекористування на певному рівні розвитку продуктивних сил й виробничих відносин, що є важливим на стадії формування ринку земель.

Отже, землеустрій це інструмент регулювання землеволодіння й землекористування при будь яких змінах у земельних відносинах.

У процесі землеустрою відповідно до ст. 184 Земельного кодексу України, відбувається:

- встановлення чи відновлення на місцевості меж адміністративно- територіальних утворень, землеволодінь й землекористувань;
- розробка програм використання й охорони земель;
- складання схем і проєктів землеустрою;

- розроблення комплексних планів просторового розвитку територій громад;
- обґрунтування встановлення меж територій із особливими природоохоронними, рекреаційними, заповідними режимами;
- підготовка документів, що посвідчують право власності чи користування землею;
- складання проєктів землеустрою стосовно еколого-економічного обґрунтування сівозмін, упорядкування угідь, розроблення заходів щодо охорони земель;
- розроблення іншої землевпорядної документації, пов'язаної із використанням й охороною земель.

Обов'язковою умовою при розробці заходів стосовно використання й охорони земель є врахування громадських інтересів. Для цього органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень:

- інформують населення про заходи, передбачені землеустроєм;
- залучають представників об'єднань громадян й громадських організацій до обговорення програм використання й охорони земель, планів просторового розвитку, ін.;
- готують пропозиції стосовно врахування інтересів територіальних громад при здійсненні землеустрою.

Стаття 25 Закону України «Про охорону земель» вказує, що документація із землеустрою передбачає заходи еколого-економічної оптимізації використання й охорони земель, удосконалення співвідношення й розміщення земель та сільськогосподарських угідь, системи сівозмін, інших угідь, що саме вказує на впорядкованість території [40]. Ключові питання впорядкування використання земель наступні – визначити основні напрями екологічно безпечного використання й охорони земель, враховуючи особливості конкретного простору.

У загальному впорядкуванні території передбачає комплекс заходів стосовно інженерної підготовки території, укріплення берегів водоймищ, облаштування водостоків, каналів, доріг; заходи стосовно збереження рослинного покриву, вертикального планування і очищення непридатних споруд від старих фундаментів, т. ін.

Визначення оптимальної структури землекористування при впорядкуванні використання земель доцільно проводити в межах конкретного регіону на місцевому рівні, тому що кожен регіон має певні соціально-економічні особливості, а кожна місцевість має певні природно-кліматичні відмінності.

Доцільним допоміжним інструментом впорядкування використання земель може бути зонування – землевпорядні дії стосовно визначення меж зон доцільного використання земель за типами (підтипами) землекористування із врахуванням екологічної та економічної придатності земель та формування правового режиму використання земель у цих зонах [55].

При зонуванні проводять класифікацію земель за категоріям із поділом на типи й підтипи.

Тип (підтипи) землекористування являє собою відокремлену частину територіального простору за типологічною ознакою доцільного використання земель у залежності від еколого-економічної придатності чи цільового призначення земельної ділянки.

Під цільовим призначенням земель розуміється встановлений законодавством порядок, умова, межа експлуатації (використання) земель для конкретних цілей у межах відповідної категорії.

Зонування земель допомагає підвищити ефективність державної земельної політики у процесі регулювання земельних відносин й формування екологічно безпечного, економічно доцільного використання земель у межах простору.

Враховуючи вище наведене, відзначимо, що зонування земель є планувальною (передпроектною) складовою розробки документації стосовно використання і охорони земель у межах громади, тоді як впорядкування використання земель передбачає конкретні проектні рішення через розробку проектів землеустрою і робочих проектів із землеустрою (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Впорядкування використання земель у системі просторового планування територіальних громад (складено на основі [14, 18, 21, 23, 25, 35, 37, 39, 55, 61, 66]).

Дана схема визначає місце впорядкування використання земель в системі просторового планування. На нашу думку, саме при впорядкуванні використання земель повинні визначатись конкретні обмеження у використанні земель, враховуючи природні чи правові особливості земельної ділянки. Такі обмеження при плануванні трактуються як землевпорядні регламенти [57], що встановлюються для кожного типу землекористування.

Землевпорядний регламент являє собою затверджений в установленому порядку текстовий матеріал стосовно визначення параметрів дозволеного використання земель (визначення режиму землекористування) і допустимих змін таких параметрів. У контексті сталого розвитку такий регламент повинен враховувати умови стосовно збереження і підтримки функцій та послуг екосистеми, а також підтримки добробуту людей. Стале управління землекористуванням має великий потенціал і здатність адаптуватися до місцевих умов, а також може зберегти та покращити екосистемні послуги в усіх системах землекористування.

Стале управління земельними ресурсами вперше визначено на саміті ООН у Ріо-де-Жанейро в 1992 році як «використання земельних ресурсів, включаючи ґрунти, воду, тварин і рослини, для виробництва товарів для задоволення мінливих потреб людини, водночас забезпечуючи довгостроковий виробничий потенціал ці ресурси та підтримання їх екологічних функцій» [62]. Деградація водних джерел, ґрунтового покриву та рослинності, а також викиди парникових газів, які підсилюють процеси зміни клімату, можуть бути вирішені за допомогою практик сталого управління, які водночас зберігають природні ресурси, зменшують викиди та зберігають вуглець, серед інших переваг. Упорядкування використання земель через стале управління землекористуванням захищає і покращує численні послуги та функції, що надаються землею, які поділяються на такі окремі категорії:

- послуги забезпечення (продуктами харчування, кормами, волокном, паливом, прісною водою), упорядкування використання земель допомагає:

- підвищити продовольчу безпеку, особливо для дрібних фермерів; забезпечити енергією; забезпечити місцеву свіжу та чисту воду; підтримувати засоби до існування;
- регулюючі послуги (регулювання клімату, якості й кількості води, запилення, боротьба із хворобами), при цьому упорядкування використання земель допомагає: підвищити доступність та якість води, зберігати та секвеструвати вуглець, пом'якшувати збитки, спричинені екстремальними погодними явищами або стихійними лихами, регулювати виникнення шкідників та хвороби;
  - допоміжні послуги (підтримка кругообігу поживних речовин й води, підтримка ґрунтового та рослинного покриву для води, вуглецю та біорізноманіття), при цьому впорядкування використання земель допомагає: пом'якшити деградацію ґрунту та покращити якість, структуру та функціонування ґрунтів, увімкнути кругообіг поживних речовин і води, підвищити первинне виробництво та кругообіг поживних речовин, забезпечити місце проживання видів, що збільшує біорізноманіття;
  - культурні послуги (переваги для культури та суспільства), впорядкування використання земель допомагає: зберігати культурні й природні ландшафти, охороняти культурну спадщину, покращувати естетичний досвід і створити простір для відпочинку.

Дослідження науковців передбачають великі витрати від майбутньої деградації земель та наголошують на необхідності інвестувати у заходи, які допоможуть уникнути або зменшити втрату продуктивних земель, такі як (наприклад, контурна організація, лісоагромеліорація) або для відновлення вже деградованих земель (наприклад, консервація земель). Обидва ці напрями є дуже економічно ефективні і можуть створити довгострокові позитивні вигоди [67].

Коли впорядкування використання земель розглядається як невід’ємний аспект у плануванні та політиці землекористування, то таке впорядкування може принести багато переваг у відношенні національних цілей розвитку. Запровадження практик та політики сталого управління землекористуванням може принести до 1.4 трильйона доларів США збільшення виробництва сільськогосподарських культур в усьому світі. Збільшення виробництва сільськогосподарських культур за допомогою методів впорядкування використання земель підтримає спроби політиків знизити національний рівень бідності та покращити здоров’я й добробут громад, забезпечуючи при цьому екологічно-відповідальні практики землеустрою. На міжнародному рівні стале управління через впорядкування земель є важливим підходом для одночасної підтримки досягнення нейтральності деградації земель, цілей сталого розвитку та різноманітних Конвенцій Ріо [65].

Інтелектуальне землекористування з урахуванням процесів опустелювання характеризує наземні втручання для пом’якшення наслідків цих процесів. Такі заходи покращують здатність ґрунту приймати, утримувати, випускати та передавати воду та підвищувати ефективність використання води рослинами. Вони можуть зробити це в широких межах, збільшуючи подачу води там, де вона потрібна живим організмам, або зменшуючи попит на воду. Втручання через практики сталого управління землями сприяють уникненню, зменшенню та звороту деградації земель у рамках нейтральної деградації земель [67].

Отже, для забезпечення раціонального використання й охорони земель в межах територіальних громад потрібно проводити впорядкування використання земель на основі визначених планувальних рішень через розробку заходів щодо організації використання земель, які відображені у проєктах землеустрою.

2 АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ У МЕЖАХ РОЗВАДІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

В Україні з 2015 року проводилась адміністративно-територіальна реформа, що полягала у наданні більших повноважень органам місцевого самоврядування й зміні адміністративно-територіального поділу держави. Тобто замість понад 11 тисяч місцевих рад сформовано 1 469 територіальних громад, замість 490 адміністративних районів сформовано 136 нових районів. Основні повноваження рад районів перейшли на нижчий (ради громад) і вищий (ради областей) рівні. Згідно статті 140 Конституції України територіальна громада представляє собою жителів села, селища, міста чи добровільне об'єднання жителів кількох сіл у сільську громаду.

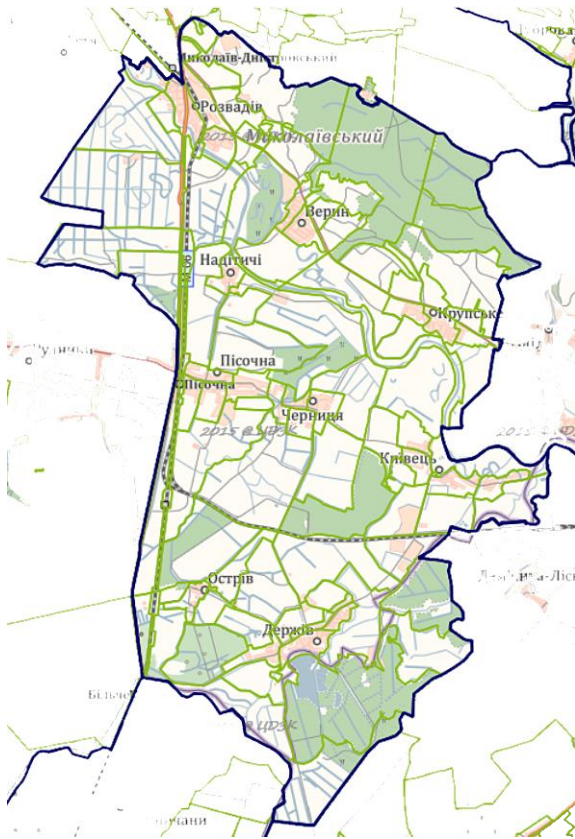
Для дослідження у дипломній роботі вибрано Розвадівську територіальну громаду у межах Львівської області, яка утворена 18 травня 2017 року. До складу громади увійшли такі села Верин, Крупське, Надітичі Пісочна, Черниця, адміністративний центр – с. Розвадів (рис. 2.1).

Загальна площа території територіальної громади становить 69,2 км², населення складає 9 815 осіб (станом на січень 2018 р.). Землекористування громади розташовані на віддалі 42 км від обласного центру м. Львова, на півночі межує із Пустомитівським й Перемишлянським районами, на сході з Жидачівським районом, на заході з Городоцьким й Дрогобицьким районами.

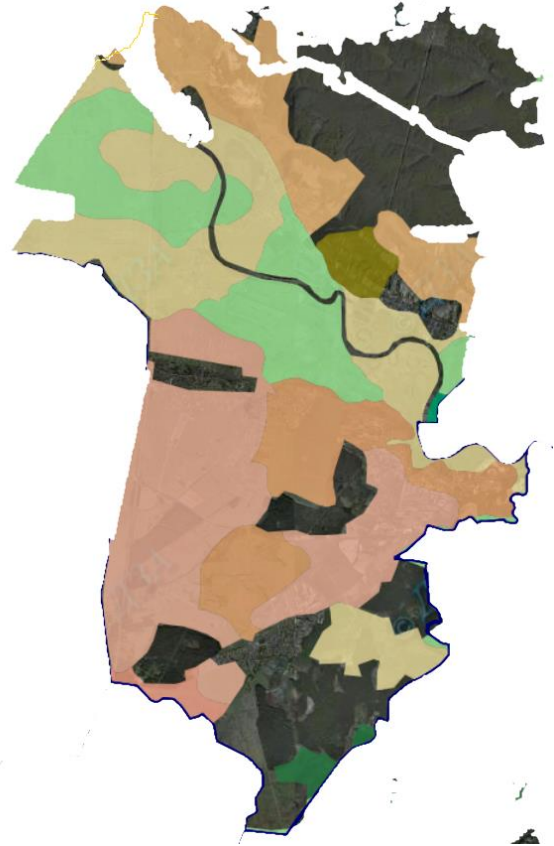
Територіально громада простягається уздовж берегів р. Дністер. У межах Сянсько-Дністровської вододільної рівнини, яка поділяється на Надсянську рівнину і Сянсько-Дністровську височину. Клімат помірно-континентальний. У межах територіальної громади є такі корисні копалини як пісок, вапняк.

Рослинний покрив території в основному представлений лучною рослинністю у низовинах, на височини лісовою (бук, граб, дуб, береза, вільхи, ясен, сосна, смерека, ялина). Лісовий фонд громади у підпорядкуванні Стрийського держлісгоспу і «Галсільліс». Загальна площа лісів – 1150 га.

Лісові масиви мають вагоме значення для попередження ерозійних процесів на землях сільськогосподарського призначення. Також ліси мають берегозахисне значення, оскільки захищають береги р. Дністер і її приток від підмивання й руйнування.

А)

Б)

Рис. 2.1. Схема Розвадівської територіальної громади (розроблено автором за даними Публічної кадастрової карти України): А) схема землекористування та населених пунктів; Б) схема ґрунтового покриття.

Земельний фонд територіальної громади – 6222,8 тис. га, з них: 937,3967 га – сільськогосподарські землі; 1130,9372 га – землі лісогосподарського призначення; 1686,8275 га – землі запасу; 659,6921 га – землі підсобного господарства; 1115,5479 га – земельні частки (паї); 80,2876 га – землі фермерських господарств; 212,0033 га – землі промисловості.

З усіх категорій земель територіальної громади найважливіше економічне значення належить землям сільськогосподарського призначення. Ґрунтовий покрив сільськогосподарських угідь різноманітний, це зумовлено умовами

рельєфу й зволоження, мозаїчністю материнських порід. Грунтоутворюючими породами є вапняки, пісковики, мергелі, суглинки, піски. На території поширені такі основні типи ґрунтів: дерново-карбонатні, дернові супіщані, лучні легкосуглинкові та заплавні лучно-болотні (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Характеристика ґрунтів сільськогосподарських угідь

Шифр	Назва агрогрупи	С-ра, %
18	Сірі опідзолені	15
19	Темно-сірі опідзолені	21
103г	Дерново-карбонатні супіщані ґрунти на елювії вапняків	8
104гж	Дерново-карбонатні неглибокі супіщані середньощебнюваті на елювії і вапняків	9
133г	Лучні легкосуглинкові ґрунти на алювіально-делювіальних відкладах	12
141	Заплавні лучно-болотні неосушені ґрунти	6
153	Заплавні торфовища середньо глибокі осушені	9
176в	Дернові супіщані ґрунти на алювіальних відкладах	9
178д	Заплавні дернові та лучні глейові середньо суглинкові ґрунти на сучасному алювії	7
215	Змиті та розмиті ґрунти ярів та балок і виходи порід	4
Всього обстежених земель		100

Слід відзначити, що землі сільськогосподарського призначення знаходяться на заплавлених та болотних ґрунтах. На таких масивах розміщені ділянки для ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Проте фактично такі землі не використовуються, тому що часто підтоплюються, або ж використовуються частково, коли минає загроза підтоплення.

Осушна система в багатьох місцях знаходиться у незадовільному стані та потребує реконструкції й відновлення. Через неефективну роботу осушних мереж і підняття рівня ґрунтових вод частина сільськогосподарських угідь постійно підтоплена. Для пониження рівня ґрунтових вод й покращення гідрогеологічних умов важливо провести очистку каналів внутрішньогосподарської мережі (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Фрагмент гідрологічної та осушної мережі у межах Розвадівської територіальної громади (за даними Публічної кадастрової карти України).

У результаті роздержавлення і паювання відбулось подрібнення таких земель сільськогосподарського призначення на земельні частки (паї). Такі землі періодично підтоплюються, наприклад, заболочені ділянки із заплавними лучно-болотними неосушеними ґрунтами (141) (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Фрагмент плану колишньої Розвадівської сільської ради з розпайованими масивами сільськогосподарських угідь із заплавними ґрунтами (за даними ДА «Львівський НД та проектний Інститут землеустрою»).

До вагомих проблемних аспектів у системі сільськогосподарського землекористування нами віднесено ще такі, як помилки при відведенні земельних часток (паїв) в натурі (на місцевості), самозаліснення земель сільськогосподарського призначення, відведення під сільськогосподарське користування земельних ділянок з малопродуктивними ґрунтами. На рисунку 2.4 відображено межі земельних ділянок із помилковими значеннями координат поворотних точок, тобто ці координати не відповідають фактичному місцю розташування на місцевості. До таких ділянок необхідно проводити заходи з коригування відомостей відповідно до Порядку ведення Державного земельного кадастру [1].

Рис. 2.4. Схема наведення помилки при відведенні земельних часток (паїв) у натурі (на місцевості) (за даними Публічної кадастрової карти України).

У межах територіальної громади поширеним процесом є самозаліснення земель сільськогосподарського призначення (рис. 2.5), яке відбувається з декількох причин, на наш погляд:

- сільськогосподарські угіддя як у приватній так і державній власності знаходяться біля лісових угідь з низькородючими ґрунтами, низька родючість ґрунтів знижує інвестиційну привабливість орендарів, а власники не мають можливості, або не хочуть самостійно обробляти паї;
- коли сільськогосподарські угіддя у приватній власності не використовуються за цільовим призначенням і вважаються як покинуті землі.

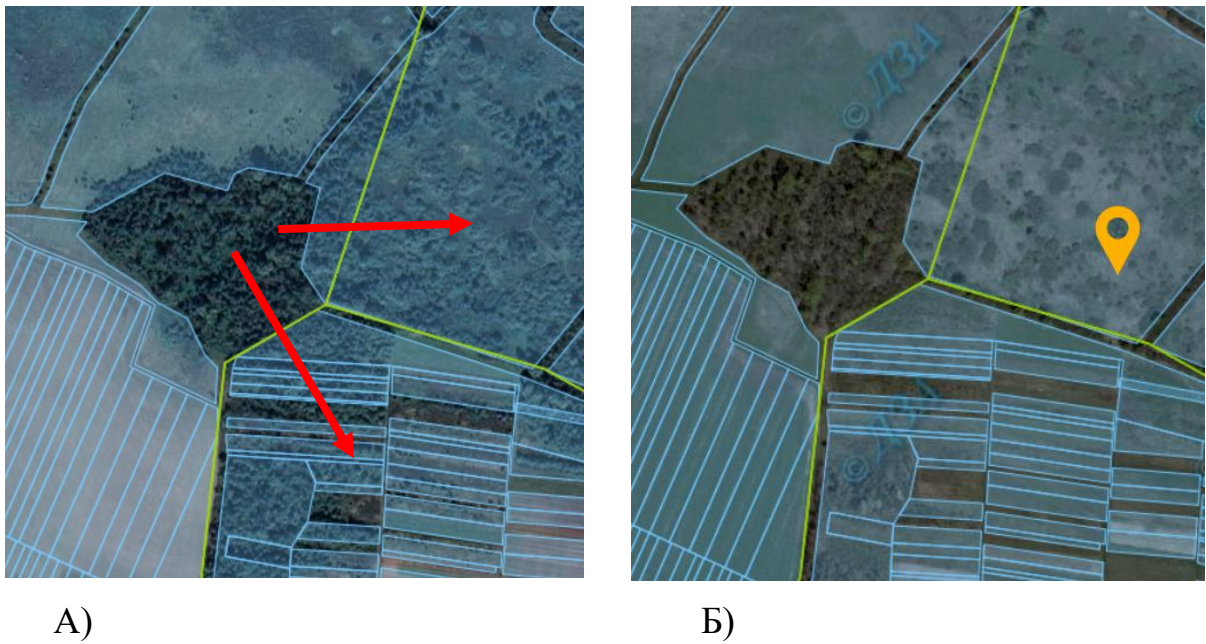

Рис. 2.5. Самозаліснені сільськогосподарські угіддя у приватній та комунальній власності: а) дані порталу *GISFILE*; б) дані публічної кадастрової карти.

Ортофотоплани Публічної кадастрової карти зроблено 2009 року, тому заліснення ділянок не є таким насиченим, як на ортофотоплані порталу *GISFILE*, що відображає стан земельного покриття 2021 року, який свідчить про ще інтенсивніше самозаліснення угідь.

Ще одним недоліком сільськогосподарського використання земель є те, що при паюванні було передано у приватну власність земельні ділянки з малопродуктивним ґрунтом, що є не доцільно з економічної точки зору та соціальної справедливості (2.6).

Рис. 2.6. Земельна ділянка з малопродуктивними ґрунтами, передана у приватну власність під сільськогосподарське користування (за даними Публічної кадастрової карти України).

Важливе значення для екологічної складової розвитку територіальної громади мають природоохоронні території, які забезпечують збереження і відновлення біологічного та ландшафтного різноманіття. На території громади є об'єкти природно-заповідного фонду, а саме ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Стариці Дністра», розташований біля с. Верина загальною площею 70,0 га. Представлений унікальними заболоченими річковими старицями та джерелами, що не замерзають. Тут є найбільша в Україні популяція рябчика шахового («дикого тюльпана»), занесеного у Червону книгу України. Недалеко від с. Надітичі виявлено унікальний, найбільший із відомих в Україні, осередок півників. Також планується створення ботанічного заказника загальнодержавного значення «Долина ірисів» на площі 18,0 га. Є ботанічна пам'ятка природи місцевого значення у с. Верин «Віковий дуб» (1000-річний дуб), площею 0,05 га.

На рисунку 2.7 відображено місцезнаходження об'єктів природно-заповідного фонду, а також схематично відображено проєктне розташування територій Смарагдової мережі України, формування якої розпочато з 2009 р.

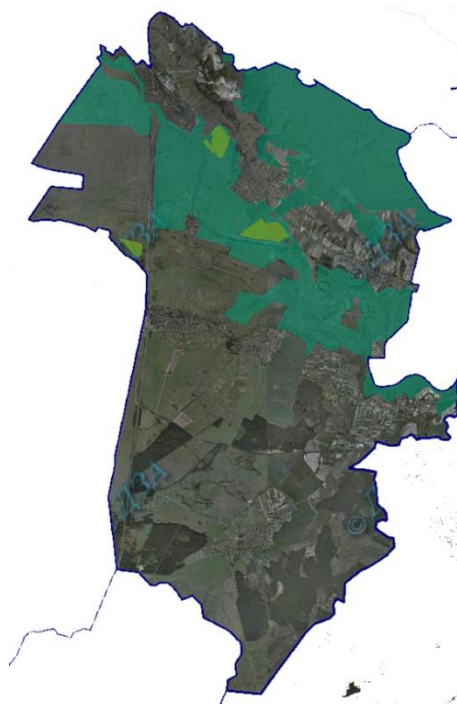

Рис. 2.7. Схема розміщення існуючих об'єктів природно-заповідного фонду та проєктних територій Смарагдової мережі у межах громади (за даними Публічної кадастрової карти України).

Отже, на основі проведеного аналізу використання земельних ресурсів у межах Розвадівської територіальної громади відзначимо, що основний вид використання земель – сільськогосподарський, при цьому 9% земель сільськогосподарського призначення використовують сільськогосподарські підприємства, 27% громадяни, 1% фермерські господарства, 11% представлено ділянками для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, 7% особисті підсобні господарства, 6% для сінокосіння та випасання худоби. До основних проблем у системі землекористування належать недоліки при відведенні земельних ділянок в натурі (на місцевість) через помилки в геодезичних вимірюваннях та помилки при занесенні кадастрового номера в Державний земельний кадастр. Також спостерігається проблема само заліснення земель сільськогосподарського призначення, які перебувають як у приватній, так і в державній та комунальній власності, що є порушенням чинного земельного законодавства, оскільки свідчить про нецільове використання земель, зокрема такі ділянки можна трактувати як покинуті сільськогосподарські угіддя. Ще однією проблемною ситуацією є наявність сільськогосподарських угідь, які потребують консервації через малопродуктивність ґрунтів. До позитивних сторін землекористування можна віднести наявність заповідних територій та значної площі лісових угідь, що підвищує екологічну привабливість територій та створює умови для формування у майбутньому структурних елементів екологічної мережі для відновлення біологічного та ландшафтного різноманіття територій.

3 ПРОЄКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВПОРЯДКУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ У МЕЖАХ РОЗВАДІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Розроблення заходів стосовно раціонального використання і охорони земель, формування і організації території об'єктів землеустрою із врахуванням цільового призначення, обмежень у використанні, обмежень правами інших осіб, збереження і підвищення родючості ґрунтового покриву та продуктивності земель регламентується відповідними нормативно-технічними документами з питань проведення землеустрою та планування використання земель. Стратегічні рішення стосовно використання та охорони земель із урахуванням їх екологічної та економічної придатності передбачаються у Комплексному плані просторового розвитку території громади та реалізуються через конкретні заходи, розроблені у проєктах та робочих проєктах із землеустрою. При цьому план просторового розвитку розробляється на основі зонування земель за категоріями, типами і підтипами землекористування із урахуванням економічної доцільності, екологічної придатності й суспільних потреб.

При зонуванні земель на рівні громади пропонується територію за межами населених пунктів розділити на три зони, які визначають основні функціональні типи сучасного природокористування: агроландшафтна, середовищестабілізуюча, сельбищну (рис. 3.1).

У межах зон класифікація типів землекористування за категоріями проводиться наступним чином:

- I. Агроландшафтна зона – сільськогосподарський тип, включає підтипи:
  - польовий (орні землі на схилах крутизною до 3 градусів із не змитими відмінами ґрунтів);

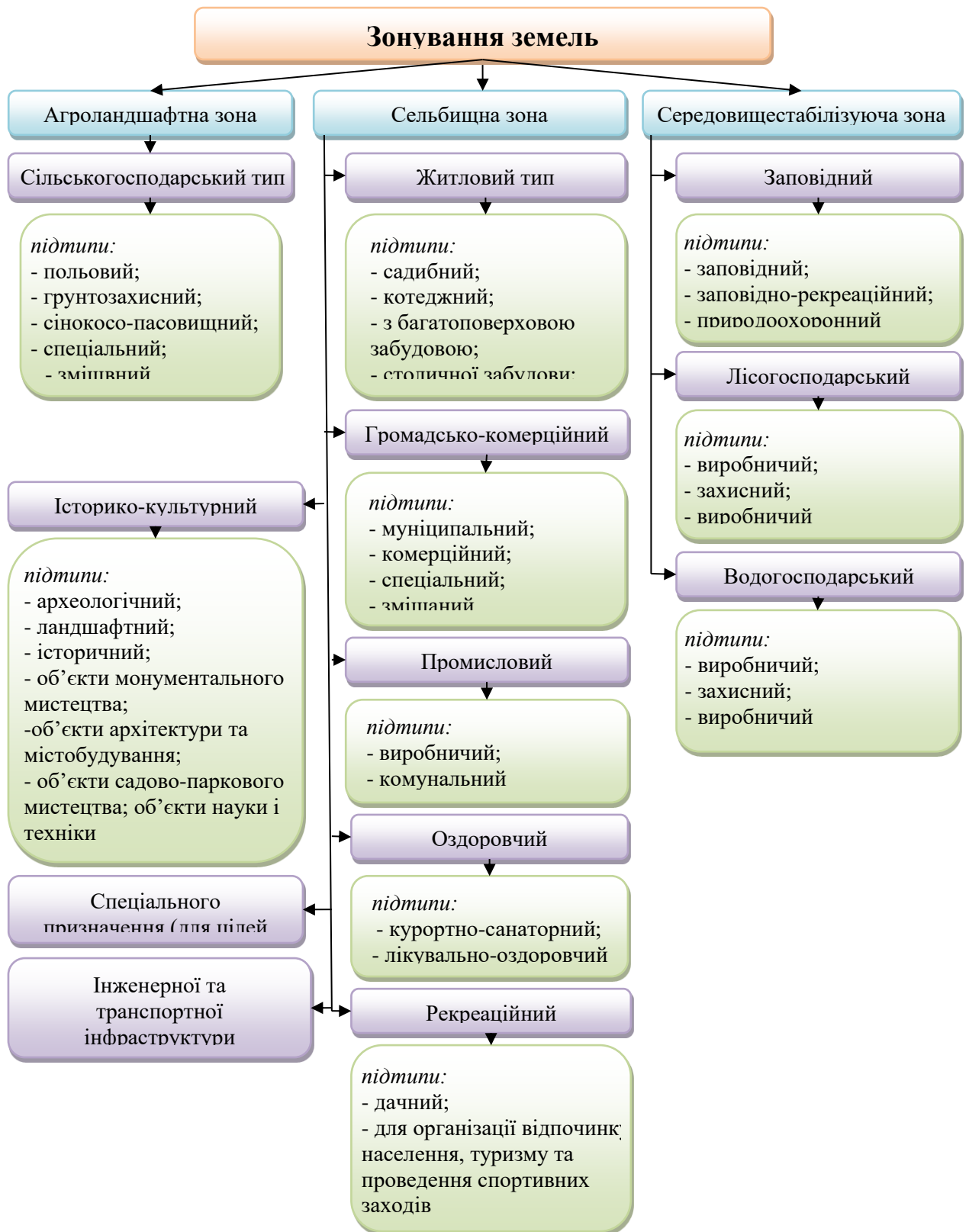

Рис. 3.1. Логічна схема проведення зонування земель у межах територіальної громади (складено на основі [2; 13; 23; 37; 56; 57; 61]).

- ґрунтозахисний (орні землі на схилах крутизною до 5 градусів з незмитими, слабо-, середньо змитими ґрунтовими відмінами);
- садовий (ділянки, придатні для розміщення багаторічних насаджень, виноградників, ягідників);
- сінокосо-пасовищний (ділянки, придатні для сінокосіння і випасання худоби);
- спеціальний (ділянки, придатні для вирощування лікарських рослин і квітів, для використання закритого ґрунту (теплиці) і розсадників);
- змішаний (сільськогосподарський і рекреаційний, сінокосо-пасовищний і природоохоронний, індивідуальне і колективне використання (наприклад, польові дороги, ділянки для розміщення і експлуатації основних, підсобних й допоміжних будівель, території сільського туризму, ерозійно-небезпечні ділянки, ділянки тимчасового та постійного залуження, заболочені луки, т.і н.)).

II. Сельбищна зона:

- житловий тип, включає підтипи: садибний, котеджний (з одно- та двоповерховою забудовою), багатоповерхову забудову (три і більше поверхи), ін.;
- громадсько-комерційний тип, включає підтипи: муніципальний (соціально-культурні і інші об'єкти громадського призначення), комерційний (торгівельні та інші комерційні об'єкти), змішаний (змішана забудова), спеціальний (збудова спеціальна призначення);
- промисловий тип, включає підтипи: виробничий (виробничі об'єкти з різними нормативами впливу на довкілля, наприклад, розміщення і експлуатація основних, підсобних й допоміжних будівель та споруд підприємств із видобування і переробки корисних копалин);
- оздоровчий тип, включає підтипи: курортно-санаторний та лікувально-оздоровчий;

- рекреаційний тип, включає підтипи: дачний, для організації відпочинку населення, проведення спортивних заходів, туризму;
- історико-культурний тип, включає підтипи: археологічний; історичний; ландшафтний; об'єкти архітектури, садово-паркового мистецтва, науки і техніки;
- інженерної й транспортної інфраструктури;
- спеціального призначення, включає підтипи: території, зайняті цвинтарями, об'єктами розміщення відходів споживання, ін.; території, зайняті іншими об'єктами, розміщення яких може бути забезпечено тільки через виділення зазначених зон й типів землекористування, наприклад, для цілей оборони.

III. Середовищестабілізуюча зона:

- заповідний тип, включає підтипи: заповідний, заповідно-рекреаційний, природоохоронний;
- лісогосподарський тип, включає підтипи: виробничий (виробництво деревини), захисний (природоохоронні й біологічні цілі), спеціальний (відтворення лісових ресурсів, розсадники, ін.);
- водогосподарський тип, включає підтипи: виробничий (рибництво), захисний (природоохоронні й біологічні цілі, протиерозійні), спеціальний (для промислових цілей, наприклад, гідроелектростанцій).

Зонування земель як землевпорядна розробка у вигляді планово-картографічного матеріалу проводиться в три стадії: 1) підготовчі роботи (аналіз існуючої документації та наявної інформації); 2) польові роботи (уточнення даних через вивчення реального стану використання земель); 3) камеральні роботи (складання схеми зонування земель, враховуючи еколого-господарську характеристику одиниць зонування й визначаючи землевпорядні регламенти).

При підготовчих роботах проводимо: збір й аналіз необхідної інформації, зокрема щодо принципів, підходів й конкретних результатів існуючих видів районування (агрокліматичного, агрогрунтового, фізико-географічного, гідрогеологічного, геоморфологічного, ландшафтного); регіональних особливостей господарського використання земель, зокрема систем землеробства, структури посівних площ, продуктивності земель (родючості ґрунтів); підготовку картографічної основи для розробки схеми зонування земель.

У схемі зонування земель графічно відображаються межі земельних масивів за категоріями й типами землекористування, які визначені для сільськогосподарської, лісгосподарської, заповідної, природоохоронної, оздоровчої, рекреаційної, історико-культурної й водогосподарської діяльності, житлової й громадської забудови, промисловості, транспорту, енергетики, зв'язку, оборони, ін.; межі земель стосовно яких застосовуються обмеження у використанні; межі джерел питного водопостачання; межі земель для відвалів ґрунту, земляних робіт, видобування корисних копалин; межі земель здійснення заходів захисту, збереження, покращення якості ґрунту, охорони довкілля і ландшафту; межі цінних сільськогосподарських земель і лісових угідь.

Пропозиції стосовно зонування земель, які б сприяли впорядкування використання земель для забезпечення збалансованого землекористування у межах Розвадівської територіальної громади, розроблено на прикладі території колишньої Розвадівської сільської ради. Результати зонування земель подано у таблиці 3.1 і візуалізовано на схемі зонування (рис. 3.2).

Під час зонування земель важливо визначати землевпорядні регламенти, які б враховували правовий режим землекористування за категоріями, зокрема обмеження у використанні земель, параметри дозволеного використання земель, види переважного й супутнього використання земельних ділянок, де зазначаються заборонені види діяльності [12; 13].

Таблиця 3.1 – Інформація про часткове зонування земель у межах землекористування Розвадівської територіальної громади

Зона	Тип землекористування	Підтип землекористування	Площа. га	Структура. %
Агро ландшафтна	сільськогосподарський	польовий	282.64	17.34
		грунтозахисний	142.22	8.73
		сіножатнопасовищний	457.35	28.06
Середовище стабілізуюча	лісогосподарський	виробничий	142.0	8.71
		захисний	49.11	3.01
	водогосподарський	захисний або спеціальний	129.13	7.9
Сельбищна	житловий	садибний	173.06	10.62
	громацькокомерційний	змішаний	10.52	0.65
	промисловий		188.65	11.59
	інженерної та транспортної інфраструктури		52.89	3.24
	спеціального призначення (землі оборони)		2.43	0.15
Всього земель на території сільської ради			1630.00	100

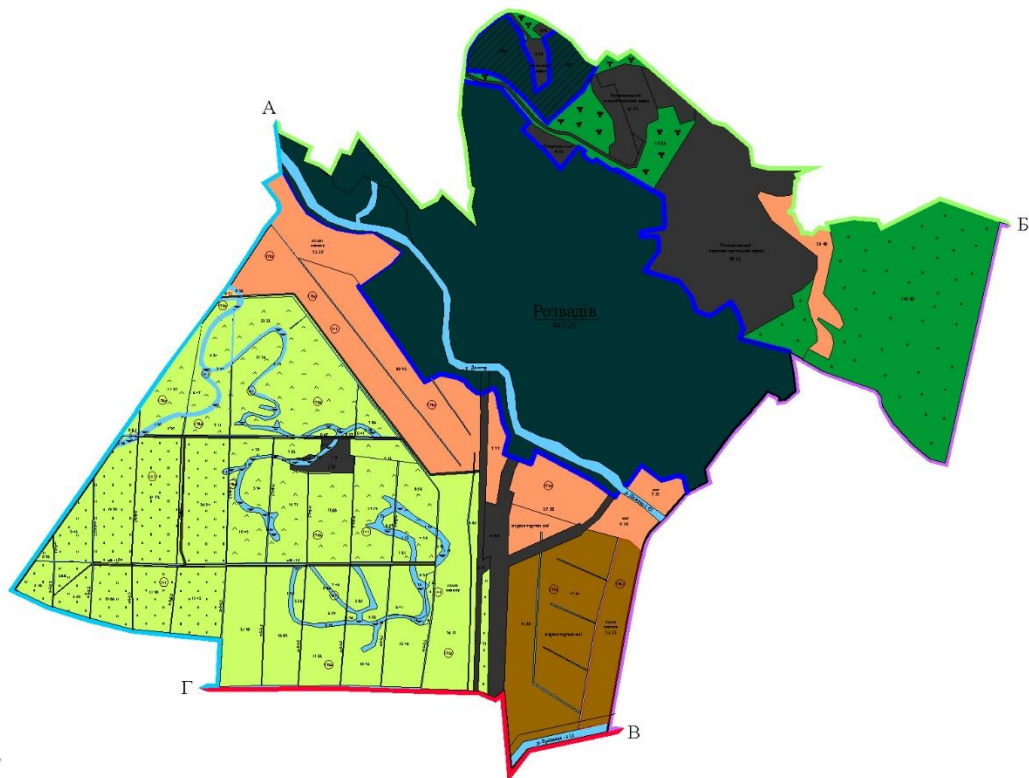

Рис. 3.2. Схема зонування земель у межах території Розвадівської громади.

У межах досліджуваної території визначено наступні регламенти: меліоративні заходи, що забезпечують швидке зниження рівня ґрунтових вод, поверхнєве поліпшення кормових угідь, ґрунтозахисне використання орних земель, водоохоронні зони. Водоохоронні зони є природоохоронними територіями з регульованою господарською діяльністю, де забороняється: використання пестицидів; влаштування кладовищ, звалищ, полів фільтрації; скидання неочищених стічних вод.

На заплавних ґрунтах важливо проводити меліоративні заходи, які забезпечують зниження рівня ґрунтових вод. На цих ґрунтах рекомендуємо вирощувати овочі, оскільки заплавні ґрунти багаті азотом й фосфором, які необхідні для капусти, кормових коренеплодів, огірків, помідорів.

Підвищення продуктивності кормових угідь передбачається за рахунок поверхневого поліпшення у системі заходів стосовно реконструкції осушної системи (188.6 га пасовищ, 171.5 сінокосів). Система заходів поліпшення кормових угідь включає: розчистку від чагарників і пеньків, знищення купин, очистку від каміння, хмизу, сміття; поліпшення і регулювання водного режиму та поживного режиму; догляд за дерниною й травостоєм.

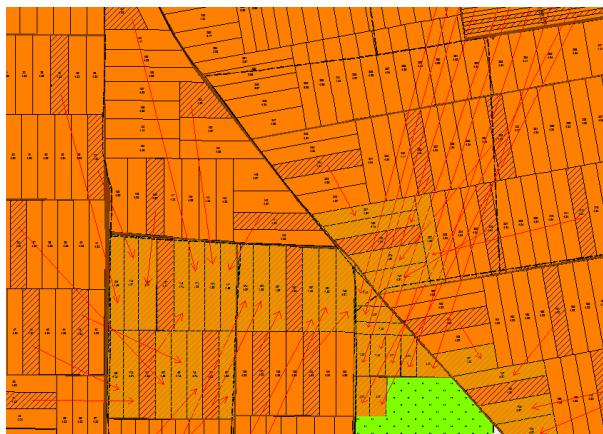
Після зонування земель важливою складовою оптимізації землекористування є впорядкування використання земель, а саме:

- усунення дрібноземелля, черезсмужжя, роздробленості угідь, створення екологічно і агротехнічно однорідних масивів сільськогосподарських угідь для науково обґрунтованого проведення культур-технічних заходів, трансформації угідь, організації сівозмін;
- організація території відповідно до природних властивостей агроландшафту та інтересів землекористувачів і власників землі через вибір найкращої структури угідь і посівних площ, розробки комплексу земле- і природо охоронних заходів;

- створення необхідних організаційно-територіальних умов для запровадження прогресивних систем господарювання, освоєння ефективних сівозмін.

Важливим інструментом впорядкування використання земель для усунення недоліків у землекористуванні, особливо сільськогосподарському, є консолідація земель через обмін земельними частками (паями); оренду сільськогосподарських угідь; реорганізацію землекористувань; укрупнення землекористувань за наявності земельного резерву.

Обмін ділянками (паями) проводиться із урахуванням природних властивостей та даних оцінки земель на добровільній основі, а в окремих випадках примусово, коли консолідація передбачає врахування суспільного інтересу. При цьому, використовуються дані бонітування ґрунтів і оцінки земель можуть не враховуватись. Обмін земельними ділянками може проводитись з компенсацією не фізичної площі, а у грошовому виразі, враховуючи ринкову ціну [59]. З липня 2021 року консолідація земель сільськогосподарського призначення може відбуватись через продаж земельних ділянок (паїв) (рис. 3.3).

А)

Б)

Рис. 3.3. Фрагмент земельного масиву біля с. Держів, у межах якого запропоновано заходи із консолідації земель через обмін земельними частками (паями): а) масив до впорядкування використання паїв; б) масив після впорядкування використання паїв.

Консолідація земель як спосіб покращення структури землеволодінь і землекористувань (усунення вкраплення, черезсмужжя, роздробленості) також сприяє покращенню організації території сільськогосподарських угідь. Одночасно, із розробкою заходів стосовно удосконалення просторової структури землекористування пропонується проводити впорядкування території сільськогосподарських угідь, перш за все із меліоративною системою. Це актуально для території громади, оскільки тут розміщується значна частина меліорованих земель (див. розділ 2).

У результаті роздержавлення і приватизації земель колективних сільськогосподарських підприємств у межах громади утворилось велика кількість землевласників, середній розмір земельної частки (паю) – 3.07 га, у тому числі 1.55 га орні землі, 1.12 га пасовища, 0.40 га сіножаті. Однак деякі землеволодіння є малоприсадибними для ведення інтенсивного й високопродуктивного сільськогосподарського виробництва. Цьому є декілька причин: 1) невеликий розмір окремих землекористувань не дозволяє їх власникам повноцінно застосовувати сучасні агротехнології, засоби механізації, хімізації й захисту рослин, заходи щодо меліорації земель, що потребують значних інвестиційних ресурсів; 2) деякі із земель мають ґрунтовий покрив, що характеризується як малопродуктивний.

Вирішення питання формування інвестиційно привабливого землекористування пов'язане з: класифікацією земель за їх придатністю щодо вирощування сільськогосподарських культур та / або консервації деградованих і малопродуктивних земель. Це вимагає виділення однорідних масивів земель за ґрунтовим покривом, умовами рельєфу і зволоження, щоб у подальшому визначити доцільність їх використання. Також хочемо акцентувати увагу на консервації земель як способі відновлення природних угідь та відтворення біологічного різноманіття територій.

Упорядкування використання земель сільськогосподарського

призначення необхідно спрямовувати на створення просторових умов для екологічно безпечного й економічно доцільного землекористування, тобто раціональне використання та охорону земель як два взаємоув'язаних й невіддільних один від одного процеси, що спрямовані на підвищення продуктивних земель, у тому числі біологічної.

Процес упорядкування використання земель сільськогосподарського призначення реалізується через розробку та здійснення землевпорядних заходів під час землевпорядного проектування. Методичні підходи до розробки проєктів землевпорядкування повинні базуватись на принципах сталого розвитку і гармонійно вписуватись в природне середовище. Такі завдання можливо вирішити у процесі землеустрою, де передбачається комплекс правових, соціально-економічних, організаційно-територіальних, екологічних, інших заходів, які спрямовані на підвищення ефективності й екологічності сільськогосподарського виробництва.

Вивчаючи методичні засади впорядкування використання земель, відзначимо, що дані питання висвітлені у працях багатьох учених [5; 12; 14; 18; 21; 22; 29; 30; 53; 54; 59], орієнтуючись на ресурс ощадне природокористування, де землеробство здійснюється на основі ландшафтно-екологічного, агроекологічного і системного підходів.

Особливість землеустрою на ландшафтно-екологічній основі у тому, що агроландшафтні виділи (масиви, контури, ділянки) прив'язуються до місцевості за контурами ландшафтних територіальних одиниць (місцевості, урочища, підурочища, фації).

Агроекологічний підхід враховує агроекологічні особливості території по відношенню до окремих видів чи груп сільськогосподарських культур та виділення агроекологічно однотипних масивів чи ділянок, які є основою для проектування агроценозів, тобто для землевпорядкування. Тому склад, площа і розміщення сільськогосподарських угідь у впорядкованих агроформуваннях повинні забезпечувати належні просторові територіальні умови для

ефективного використання земель при певних спеціалізаціях виробничої діяльності, а також для відтворення їх корисних властивостей й мінімального зниження родючості ґрунтів. Упорядкування використання земель сільськогосподарського призначення на меліорованих землях з використанням агроекологічного та ландшафтно-екологічного підходів проведено на прикладі землекористування ТзОВ «Біорена» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Характеристика землекористування ТзОВ «Біорена»

Спосіб консолідації земель	Загальна площа, га	Кількість земельних часток (паїв)	Угіддя	Переважаючі ґрунти
Оренда (оренда 10 років), обмін паями	655,9	211	Рілля (509,3 га); Пасовище (146,6 га)	Сірі та темно-сірі опідзолені опідзолені

ТзОВ «Біорена» орендує 655.9 га земель, із них 509,3 га ріллі. Підприємство займається вирощуванням зернових та овочів, крім того розводить велику рогату худобу на м'ясо. Проектом передбачено впорядкування території двох сівозмін: польової – на площі 415.0 га і овочевої на площі 94.3 га (табл. 3.3, рис. 3.4, 3.5). Пасовище використовується у системі пасовищезміни без проектування загонів чергового спасування, однак визначено по черговість випасання в межах ділянок із встановленим електропастухом.

Таблиця 3.3 – Експлікація полів сівозмін ТзОВ «Біорена»

Сівозміна	Середній розмір поля, га	Загальна площа, га	У тому числі по полях				
			I	II	III	IV	V
Польова сівозміна	81,7	415,0	86,5	80,6	81,7	84,7	81,5
Овочева сівозміна	18,9	94,3	20,2	18,9	18,9	18,9	17,4
Усього		655,9	106,7	99,5	100,6	103,6	98,9

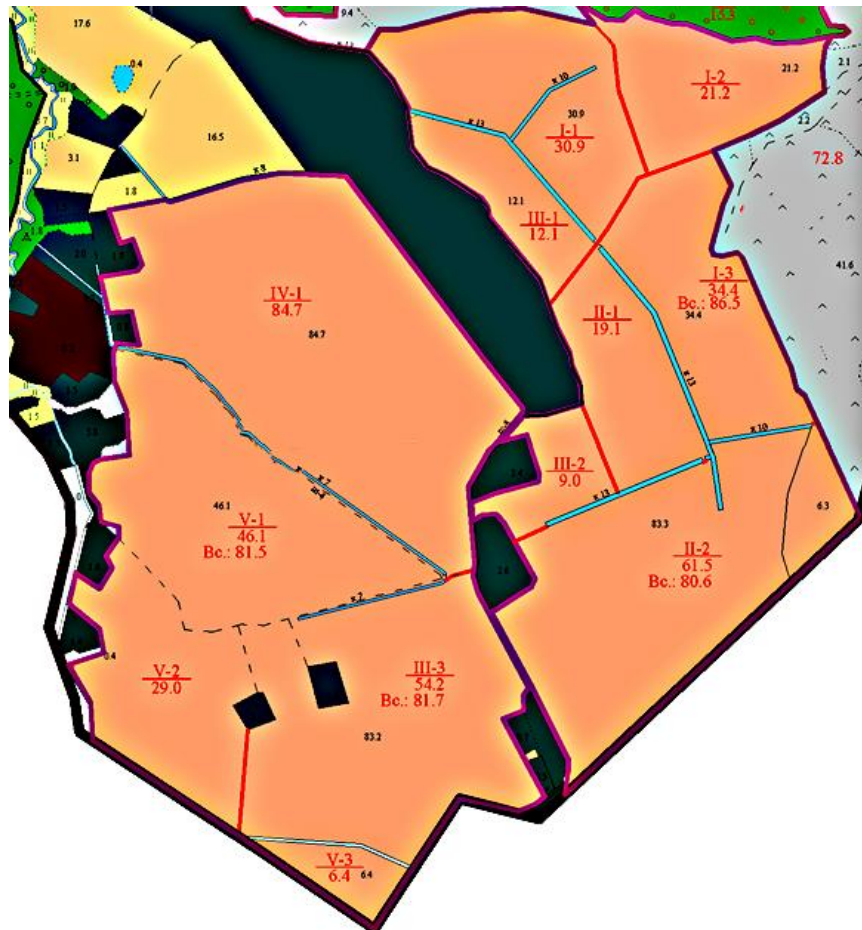

Рис. 3.4. Проектні пропозиції щодо впорядкування території польової сівозміни ТЗОВ «Біорена» у межах Розвадівської територіальної громади.

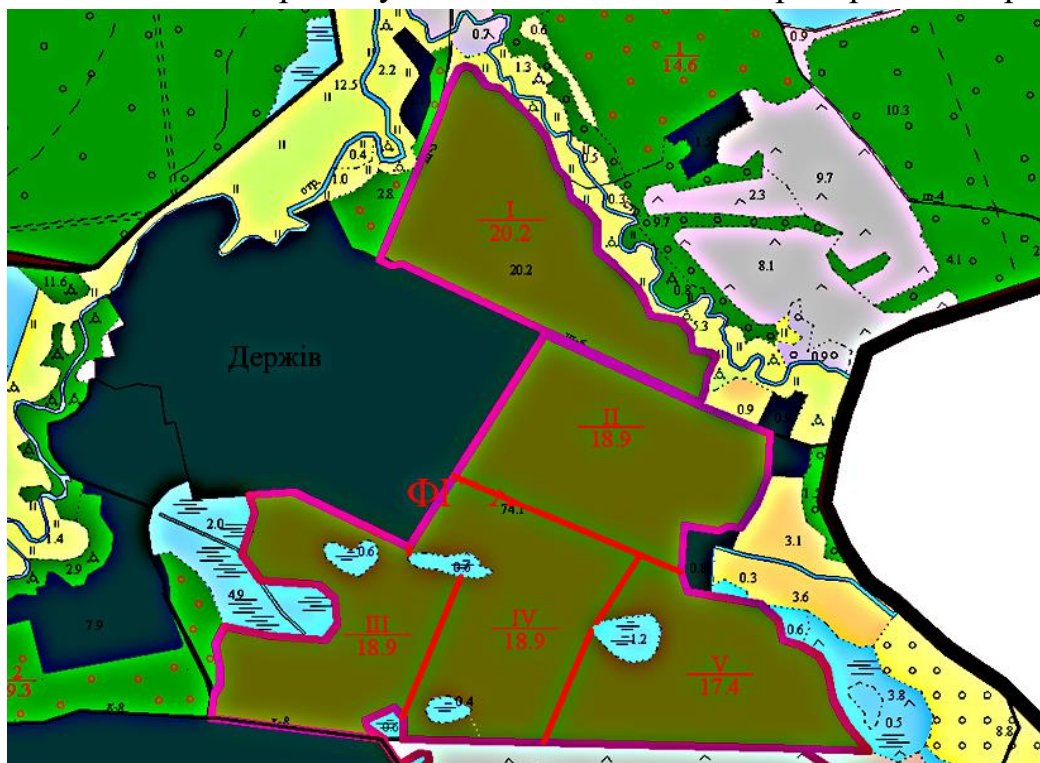

Рис. 3.5. Проектні пропозиції щодо впорядкування території овочевої сівозміни ТЗОВ «Біорена» у межах Розвадівської територіальної громади.

Впорядкування території сівозмін полягає у створенні територіальних умов для підвищення культури землеробства, відновлення й примноження родючості ґрунтів та на цій основі – збільшення валового виробництва сільськогосподарської продукції і одночасно раціональніше використання техніки й трудових ресурсів.

На розміщення полів сівозмін найбільше впливають ґрунтові умови, рельєф місцевості, існуюче інженерне облаштування, організаційно-господарська структура сільськогосподарського підприємства чи виробничих підрозділів, розміри орних масивів земель, польові культури, енергоозброєність підприємства, організація праці в рослинництві. До робочих ділянок динамічних сівозмін належать ділянки, для яких передбачено систему механічних й організаційно-господарських заходів із чергуванням сільськогосподарських культур лише у часі. Робочі ділянки динамічних сівозмін проєктують з наступних причин: неоднорідність ґрунтового покриву; орні масиви земель розташовані на великій віддалі; вкраплені у ліси чинші угіддя; знаходяться у межах населеного пункту. У таблиці 3.4. подано експлікацію полів сівозмін та їх характеристику у розрізі робочих ділянок. Робочі ділянки динамічних сівозмін не проєктувались, оскільки вищенаведених причин не виявлено.

Таблиця 3.4 – Характеристика полів сівозміни ТзОВ «Біорена» у межах Розвадівської територіальної громади

№ поля	Площа поля, га	№ ділянки	Площа ділянки, га	Середній розмір поля, га
Польова сівозміна				
I	86,5	1	30,9	81,7
		2	21,2	
		3	34,4	
II	80,6	1	19,1	
		2	61,5	
III	81,7	1	12,1	
		2	9,0	

		3	54,2	
IV	84,7	1	84,7	
V	81,5	1	46,1	
		2	29,0	
		3	6,4	
Всього	415,0			

Кормова сівозміна				
I	20,2	1	20,2	18,9
II	18,9	1	18,9	
III	18,9	1	18,9	
IV	18,9	1	18,9	
	17,4	1	17,4	
Всього	94,3			
Разом	509,3			

Як уже зазначалось, у межах Розвадівської громади значна площа сільськогосподарських угідь, зокрема пасовищ і сінокосів, підтоплюються. У роботі запропоновано комплекс заходів стосовно покращення водно-повітряного режиму ґрунтів з використанням існуючої меліоративної мережі.

Меліорація передбачає цілеспрямоване поліпшення властивостей природно-територіальних комплексів для оптимізації використання потенціалу ґрунтів, водних ресурсів, клімату, рельєфу й рослинності. Меліорація має тривалий і ефективний вплив на регулювання водного балансу в земельному покриві [33].

У межах громади в минулому проведено осушувальну меліорацію земель сільськогосподарського призначення за допомогою відкритих каналів.

Нажаль догляд за меліоративною мережею із сторони землевласників і землекористувачів практично відсутній, і це погіршило водно-повітряний режим земель та родючість ґрунтів. Спостерігається спад інтенсифікації землеробства не тільки на меліорованих землях, але й на богарних.

Заходи із поліпшення стану меліорованих земель включають комплекс робіт, які спрямовані на підвищення їх родючості, а саме:

- очистка меліоративної мережі (каналів) від замулення і заростання;

- поглиблення каналів до проєктних відміток;
- відновлення й встановлення контрольних колодязів та шлюзів-регуляторів;
- виконання культур технічних заходів;
- ремонт дренажних гирл, влаштування під'їзних доріг;
- глибоке розпушення ґрунтів та впровадження кротового дренажу.

У цілому, першочергово для покращення меліоративного стану сільськогосподарських угідь необхідно провести розчистку каналів і кротовий дренаж, встановити контрольні колодязі, відновити шлюзи-регулятори.

Слід відзначити, важливим інструментарієм впорядкування використання земель на принципах сталого розвитку територій є консервація земель. Даний захід передбачає тимчасове чи постійне переведення угідь з інтенсивного використання у більш екологічно безпечне, наприклад, сіножаті, пасовище, ліс.

Аналіз ґрунтового покриву у межах територіальної громади свідчить про наступне, що на землях сільськогосподарського призначення розвиваються процеси деградації земельного покриву у вигляді водної чи вітрової ерозії ґрунтів, підтоплення земель.

Найбільш вагомими чинниками зниження продуктивності земельних ресурсів у межах досліджуваної території є ерозія ґрунтів та підтоплення (заболочення) земель. Це перетворилось на звичне явище в сучасних умовах землекористування, що безпосередньо загрожує як якісному стану ґрунтового покриву, так і ефективному використанню земель у сільськогосподарських цілях та незамінному компоненту біосфери. Це обумовлено способами антропогенного використання земель, при яких створюються умови для розвитку процесів деградації земельного покриву.

Найбільш загрозливі тенденції стосовно деградації земель у межах громади спостерігаються у земельному покриві, де від ерозії ґрунтів, їх забруднення агрохімікатами та промисловими викидами, неправильного

використання агротехніки, необґрунтованого та невиправданого втручання у гідрологічний режим території осушувальними меліоративними системами і виведення з природних екосистем значних площ продуктивних земель.

Враховуючи методичні рекомендації стосовно використання деградованих й малопродуктивних земель [10], а також результати аналізу ґрунтового покриття, визначено обсяг й напрями консервації земель у межах громади (табл. 3.5). Серед обстежених земель є деградовані та малопродуктивні, що відповідно до Порядку консервації земель підлягають залісненню або залуженню. Торфовища глибокі середньорозкладені осушені заплави середнього й низького рівня крутизною схилів від 0 до 10 градусів (шифр 151) – є особливо цінні ґрунти, які не підлягають консервації, але згідно Порядку – напрям використання земель з такими ґрунтами – регенерація.

Таблиця 3.5 – Проектні обсяги консервації земель у межах територіальної громади

Адміністративна одиниця	Вид деградації	Площа, га
Необхідний обсяг консервованих земель		
Розвадівська територіальна громада	Малопродуктивні та деградовані землі, що відведені під заліснення	352,3
	Заболочені землі, що відведені під залуження	16,6
Перспективний обсяг консервації земель (2019-2020 рр.)		
Розвадівська територіальна громада	Малопродуктивні та деградовані землі, що відведені під заліснення	79,43

Земельні ділянки із ґрунтовим покритвом під шифрами 1а, 4а, 5а, 14а, 177а, 179а, 215, загальною площею 352.3 га рекомендовано під заліснення, а

146 – площею 16.6 га – під залуження. У таблиці 3.6 наведено обсяг консервації земель під заліснення у межах територіальної громади.

Таблиця 3.6 – Обсяг консервації земель сільськогосподарського призначення із деградованими та малопродуктивними ґрунтами у межах територіальної громади та напрями їх використання

Шифр агрови-робничої групи ґрунтів	Шифр підгруп по умовах залягання за рельєфом	Площа земельної ділянки	Види деградації та малопродуктивності ґрунтів	У тому числі, га	
				Всього	у тому числі заліснення
Ділянка №1					
1а	I-4	9,40	малопродуктивність	9,40	9,40
4а	I-4	5,20	малопродуктивність	5,20	5,20
Ділянка №2					
4а	I-4	9,30	малопродуктивність	9,30	9,30
Ділянка №3					
4а	I-4	15,30	малопродуктивність	15,30	15,30
Ділянка №4					
5а	I-4	10,60	малопродуктивність	10,60	10,60
14а	I-4	10,58	малопродуктивність	10,58	10,58
Ділянка №5					
5а	I-4	17,75	малопродуктивність	17,75	17,75
14б	I-4	1,3	малопродуктивність	1,3	1,3
Разом				79,43	79,43

З таблиці 3.6 можемо зробити висновок, що рекомендований напрям використання сільськогосподарських угідь із деградованими та малопродуктивними ґрунтами є лісонасадження. Зокрема, ділянки № 1, 2, 3, 4 – це є землі запасу (піски), ділянка № 5 – землі запасу (орні землі) (рис. 3.6).

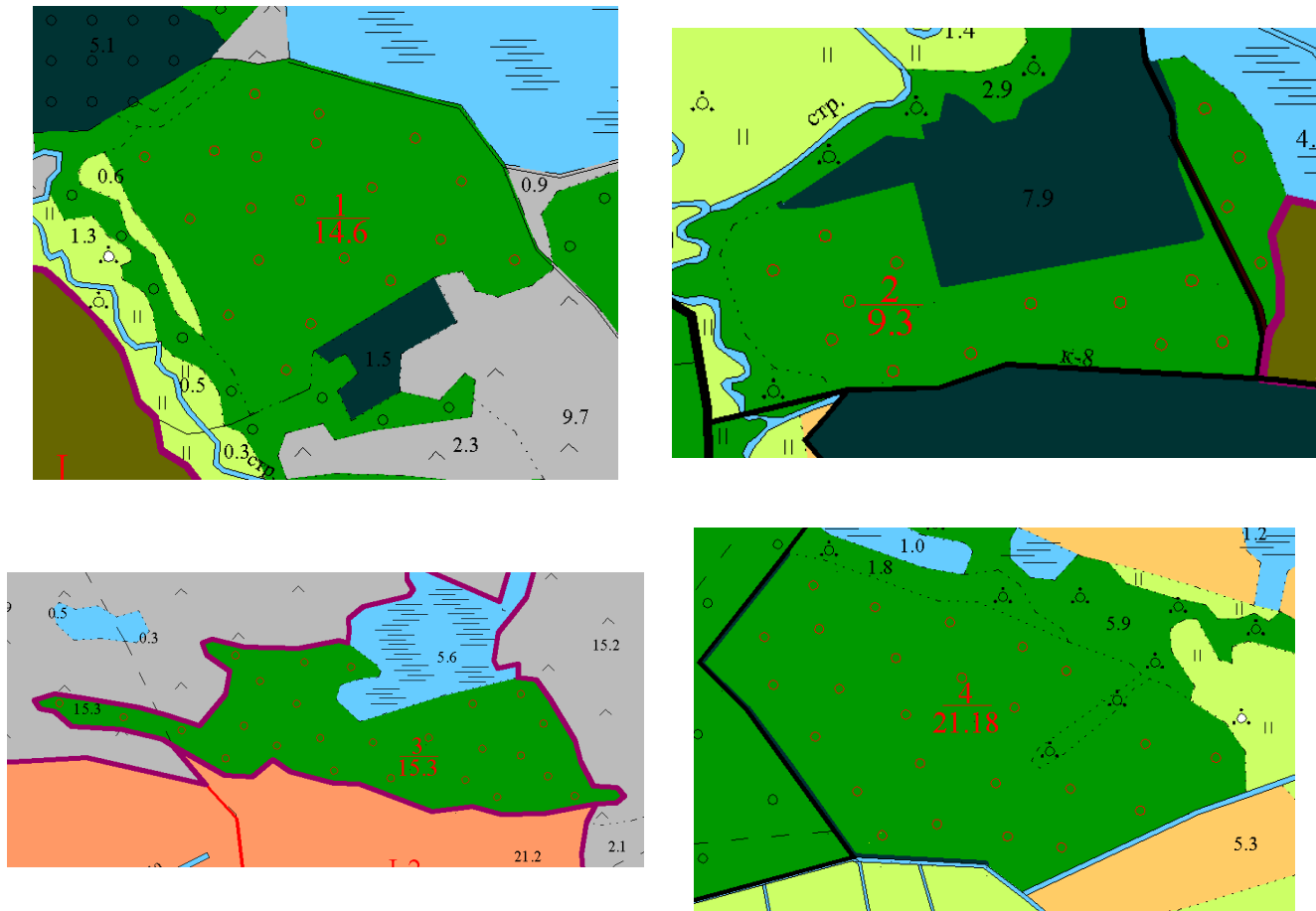

Рис. 3.6. Масиви (ділянки № 1-4) з деградованими та малопродуктивними ґрунтами, які рекомендується зіліснити.

Важливо відмітити, що виведення під заліснення земель державної власності із деградованими та малопродуктивними ґрунтами в сучасних умовах земельних відносин є набагато простішим процесом, на відміну від тих випадків, коли ці землі перебувають у приватній власності. Однак, консервація земель є актуальною, оскільки використання ділянок з деградованими чи малопродуктивними ґрунтами у сільськогосподарських цілях є не ефективним як з екологічної, так і з економічної точок зору.

Слід відзначити, що при аналізі планів агровиробничих груп ґрунтів на території колишніх сільських рад у межах Розвадівської територіальної громади виявлено 352.3 га земель із малопродуктивними та деградованими ґрунтами, які ми рекомендуємо відвести під заліснення. Це 79.43 га земель сільськогосподарського призначення із запасу, та 272.87 га земель сільськогосподарського призначення, які знаходяться у приватній власності.

До прикладу, ділянка № 5 розпайована, однак за рішенням громади можна зробити обмін на ділянки запасу ($13.1+6.0=19.1$ га) і ці паї можна (рис. 3.7).

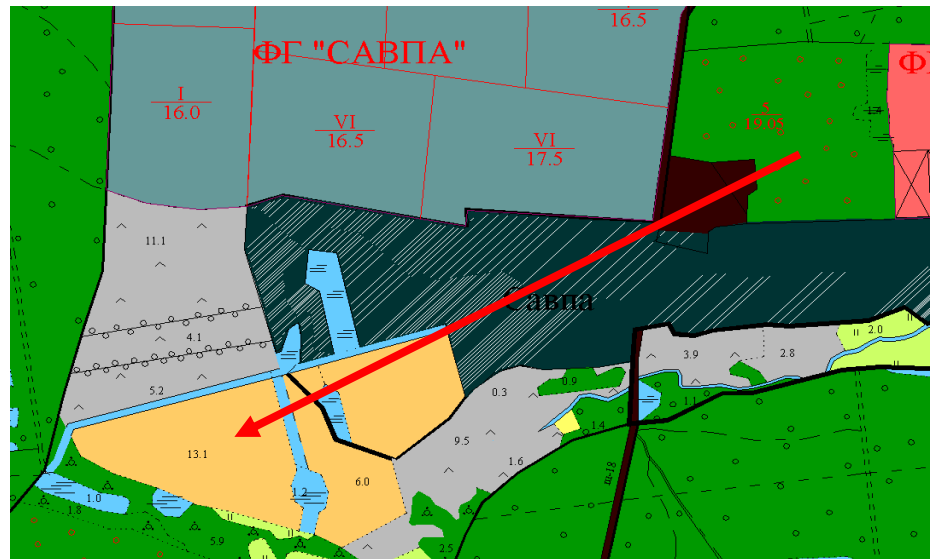

Рис. 3.7. Схема обміну ділянок земель сільськогосподарського призначення із деградованими та малопродуктивними ґрунтами (ділянка № 5).

Важливе значення для сталого землекористування має впорядкування використання земель на основі концепції екологічної мережі для збільшення площ природоохоронних територій.

У рамках цієї концепції заходи спрямовані на вирішення проблеми скорочення біологічного різноманіття. Саме реформа в системі планування спрямована на включення екологічної стійкості територій у процеси стратегічного планування та управління розвитком. Внесені істотні зміни до вимог, що висуваються до місцевих органів планування стосовно збереження та відновлення природи за допомогою формування Національної екологічної мережі, яка зобов'язує місцеві органи планування стратегічно планувати природокористування, визначати та наносити на карту структурні елементи екологічних мереж на регіональному та місцевому рівнях із метою забезпечення охорони, покращення та підтримки біологічного і ландшафтного різноманіття.

Екологічні мережі будь якого рівня є основною об'єднаною інфраструктурою існуючого та майбутнього середовища існування,

необхідною для того, щоб популяції видів і середовищ існування могли виживати в умовах, що змінюються. В якості короткострокової вигоди ландшафт, через який види можуть легко переміщатися, дозволяє повторно колонізувати території після подій, запобігаючи локальне вимирання.

У довгостроковій перспективі, коли наш клімат починає змінюватися, добре пов'язані між собою середовища проживання пропонують можливості для переміщення популяцій, коли умови стають більш-менш відповідними. Переміщення особин між популяціями в зв'язаному ландшафті підтримує генетичне різноманіття, що дозволяє популяціям адаптуватися до майбутніх змін умов навколишнього середовища.

Стратегічні цілі формування екологічної мережі (Смарагдової мережі) у межах Розвадівської територіальної громади сформовані для таких основних важливих типів середовища проживання:

- широколистяні ліси
- пріоритетні пасовища (включаючи на вапняних, кислих та нейтральних ґрунтах)
- болота та торфовища.

Екологічна мережа має бути створена із найменшими витратами за параметрами моделі, заснованими на вимогах пріоритетних видів Смарагдової мережі щодо мінімальної площі, необхідної для підтримки здорової популяції та типових відстаней розселення. Компоненти екологічної мережі громади слід розглядати в поєднанні з даними, що стосуються інших елементів ландшафту, які можуть вплинути на функціонування та стійкість екологічної мережі. Екологічні мережі є фрагментами того, що колись було набагато більшою мережею, і, як мінімум, слід докласти всіх зусиль, щоб підтримувати те, що залишається у відповідності з національною та місцевою політикою.

Екологічна мережа Розвадівської громади буде продовжувати оновлюватися, оскільки з'являться нові дані, які сприятимуть картографії та оцінці мереж, які наразі ідентифіковані.

Відповідно до положень загальнодержавної політики планування, розвиток і організація елементів екологічної мережі мають бути включені до питань комплексних планів просторового розвитку. Крім планування, екологічна мережа може інформувати органи місцевого самоврядування для управління зеленими насадженнями у сельбищних районах.

При комплексному плануванні землекористування місцеві органи влади мають стратегічно підходити до питань збереження біорізноманіття. Політика місцевого плану повинна:

- включати розробку плану біорізноманіття в ландшафтному масштабі через межі місцевих органів влади;
- визначити та нанести на карту компоненти місцевих екологічних мереж;
- сприяти збереженню, відновленню та відтворенню пріоритетних біотопів, біокоридорів екологічних мереж;
- сприяти захисту та відновленню популяцій пріоритетних видів.

Крім основних елементів екологічної мережі важливе значення мають буферні зони – перехідні зони, що характеризуються використанням землі, сумісним із збереженням природи. На цих територіях, розташованих навколо основних ключових територій, застосовуються деякі обмеження щодо використання землі, щоб захистити їх від потенційної шкоди. Це перехідна зона між збереженням біорізноманіття та здійсненням економічної діяльності. Така економічна діяльність кваліфікується доволі не визначено, і це залежить від випадку до випадку як від біологічних міркувань, так і від соціальних переговорів [64; 66].

У межах Розвадівської територіальної громади при впорядкуванні використання земель для природоохоронних цілей основними елементами (екологічними ядрами) вибрано існуючі природно-заповідні території:

- Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Стариці Дністра» – загальна площа 70.0 га, у тому числі на території громади 56.4 га;
- Ботанічний заказник місцевого значення «Надітичі» – загальна площа 5.1 га.

Між двома масивами ландшафтного заказника «Стариці Дністра» протікає річка Дністер, яку використано як екологічний коридор (рис. 3.8).

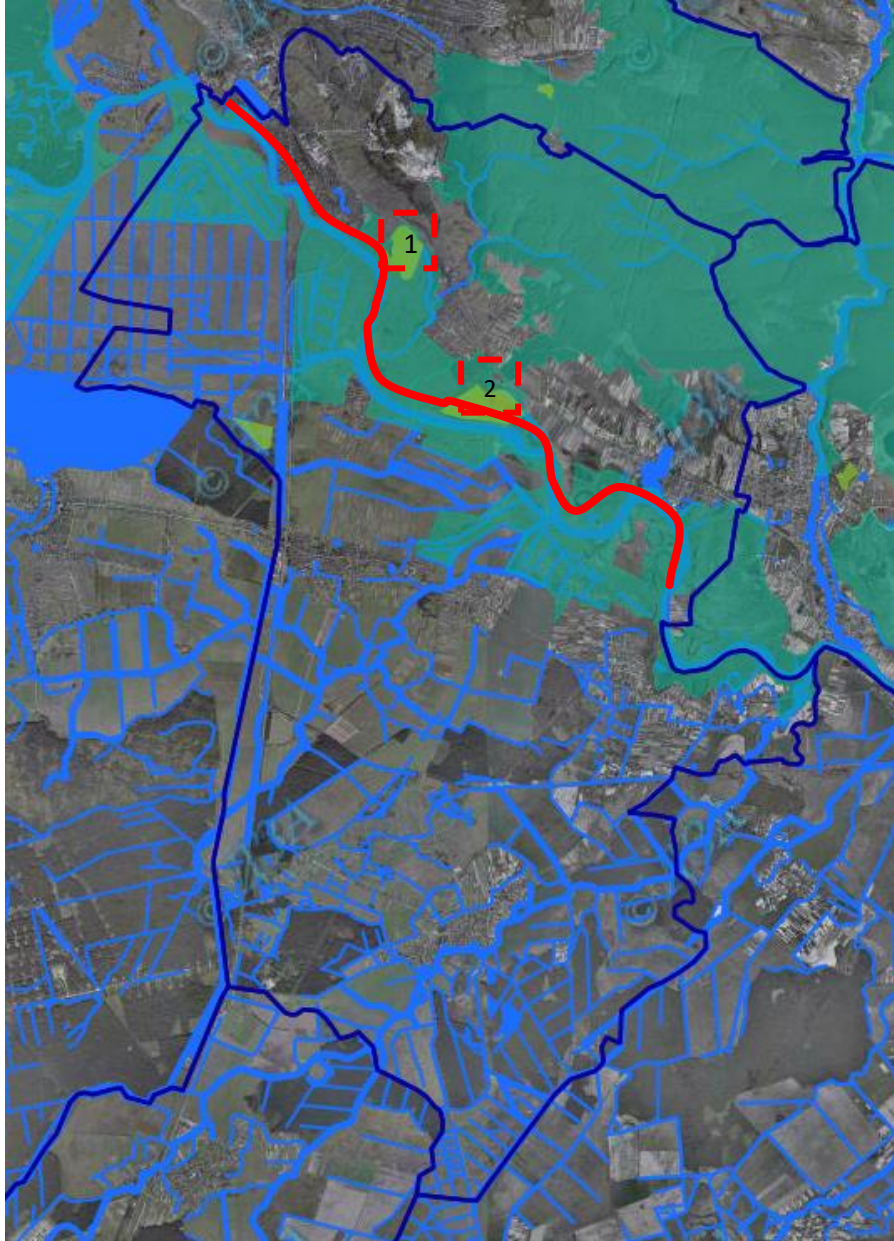

Рис. 3.8. – Проектні структурні елементи екологічної мережі у межах Розвадівської територіальної громади.

Хочемо відзначити, що при формуванні екологічної мережі до структурних елементів у майбутньому можна віднести ділянки сільськогосподарських угідь із самосійною лісовою рослинністю. Такі самосійні ліси у межах територіальної громади зустрічаються досить масово, особливо в межах проектної смарагдової мережі (рис. 3.9).

Рис. 3.9. Фрагмент землекористування Розвадівської територіальної громади із земельними ділянками для ведення товарного сільськогосподарського виробництва приватної форми власності, які самозаліснились та увійшли до майбутньої Смарагдової мережі України (сформовано автором на основі даних порталів Публічної кадастрової карти (А) та GISFILE (Б)).

Враховуючи дану ситуацію, вважаємо за доцільне при управлінні такими землями застосовувати механізм стимулювання консервації земель через їх заліснення, проте тут важливо провести зміни до чинного земельного законодавства, оскільки на сьогодні під консервацію підпадають тільки ті ділянки, які мають в своєму складі деградовані чи малопродуктивні ґрунти.

Враховуючи зарубіжний досвід, відзначимо, що для таких ситуацій використовують природоохоронний сервітут – добровільну письмову угоду між землевласником та «власником» охоронного сервітуту, згідно з якою землевласник добровільно обмежує певні види використання землі для охо-

рони її природних, виробничих або культурних особливостей. Власником охоронного сервітуту має бути державна установа або кваліфікована природоохоронна організація. При охоронному сервітуті землевласник зберігає юридичне право власності на майно та визначає типи використання землі, які слід продовжувати та обмежувати. У рамках угоди власник землі надає власнику охоронного сервітуту право періодично (як правило, щорічно) оцінювати стан майна для забезпечення його утримання відповідно до умов юридичної угоди.

Землевласники, зацікавлені в охороні природи, зазвичай мають дві основні проблеми. По-перше, це бажання захистити природні або продуктивні якості своєї власності, озеленення, щоб заощадити гроші. Землевласник зацікавлений у збереженні особливих об'єктів, таких як родючий ґрунт, дорослі дерева, середовище проживання дикої природи чи частинка історії – навіть після того, як його чи її право власності припиняється. Поряд із збереженням, землевласники турбуються й про збереження продуктивності свого майна. Економіка, пов'язана з землеволодінням, змінюється, і менше сімейної власності є основним джерелом доходу сім'ї. Поряд із збереженням продуктивності, землевласники в Техасі також повинні боротися зі збільшенням податкового тягаря, пов'язаного з володінням нерухомістю. Податки на нерухомість, податки на нерухомість і фінансові стимули для продажу або розвитку – це всі економічні фактори, які впливають на рішення щодо використання землі.

Охоронні сервітути дають змогу землевласникам захищати ресурси, які вони цінують, для своїх дітей та майбутніх поколінь, зберігаючи при цьому приватну власність. У США охоронні сервітути, як правило, даруються некомерційним природоохоронним організаціям, широко відомим як земельні трасти [64].

4 ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Охорона навколишнього середовища – система державних, суспільних та міжнародних заходів, які забезпечують раціональне використання, відновлення, примноження та збереження природних ресурсів від руйнування, забруднення та виснаження. Охорона навколишнього середовища має велике економічне та соціально-політичне значення, вона здійснюється з господарською, науковою, оздоровчою та культурною метою [40].

При оцінюванні наслідків антропогенного впливу на навколишнє середовище важливе місце належить визначенню допустимих масштабів впливу, зокрема гранично допустимих концентрацій різних речовин – забруднювачів атмосфери, води та ґрунту.

У більшості країн з високим та середнім рівнем розвитку (у т.ч. і в Україні) створені національні парки, заповідники, заказники та інші території, що охороняються.

Аналіз екологічного стану території

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення економічної безпеки життєдіяльності людини невід’ємна умова сталого економічного і соціального розвитку України.

З цією метою Україна здійснює на своїй території економічну політику, направлену на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров’я населення від негативного впливу, обумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонії взаємодії суспільства і природи, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

З метою запобігання руйнівного впливу на природу різноманітних факторів технічного характеру державою прийнято ряд нормативно-правових законодавчих актів, зокрема Земельний Кодекс, Закони України „Про охорону навколишнього середовища”, „Про охорону атмосферного повітря”, та інші.

Серед заходів, що передбачені вказаними документами одним із головних є відродження родючості ґрунтів, збільшення віддачі їх потенціалу за рахунок встановлення екологічно допустимого співвідношення ріллі та природних угідь, зниження хімічного навантаження на ґрунти, недопущення їх забруднення шкідливими речовинами. Для цього потрібно створити ефективний механізм реалізації вищезазначених законів, що покращили б природне навколишнє середовище.

Закон про охорону навколишнього природного середовища визначає правові, економічні і соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутнього поколінь. Завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища являється: регулювання відносин в області охорони навколишнього середовища, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, попередження і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів і других природних комплексів, унікальних територій і природних об'єктів, зв'язних з історико-культурною спадщиною.

Охорона навколишнього природного середовища захоплює широке коло різноманітних питань, зв'язаних з економічними питаннями використання природних ресурсів, необхідних для розвитку як промислового, так і сільського господарства. Особливе значення в охороні природи відводиться сільському господарству, так як праця землероба істотно впливає на навколишнє середовище, використовуючи земельні ресурси для задоволення потреб людини.

Характеризуючи територію громади за сільськогосподарською освоєністю слід відмітити, що вона не є досить високою. Антропогенне навантаження на навколишнє середовище в основному проходить в наслідок сільськогосподарської діяльності населення. Якщо характеризувати природні

кормові угіддя на території сільської ради, то вони представлені збіднілим травостоєм та у багатьох місцях забур'янені.

Заходи по охороні земельних та водних ресурсів

Земельні ресурси у нерозривній єдності з природним середовищем, надрами, водами і іншими компонентами ландшафту є найбільш важливими серед природних ресурсів. В еколого-соціальної значимості землі як ресурсу природи багатоцільового використання найважливішим є її функціонування як просторового базису розвитку продуктивних сил і розселення, головного засобу виробництва і предмета праці в сільському і лісовому господарствах. Разом з тим, земля з її ґрунтовим покривом – фізична основа і невід'ємна частина екосистем суші, необхідна і вирішальна умова існування біогеоценозів, які разом з водою та повітрям складають систему “навколишнє середовище”.

Головним елементом земельних ресурсів є ґрунтовий покрив, характерною особливістю якого є родючість. Поліпшуючи і використовуючи фізико-хімічні властивості ґрунту в землеробстві, людина впливає на формування урожаїв культур.

Основою внутріґрунтової біології, поглинальної здатності, біологічної активності і продуктивності ґрунтів є ґрунтовий гумус. При надмірному насиченні сівозмін культурами, які виносять гумус з ґрунту, та недостатня кількість органічних і мінеральних добрив створює негативний баланс гумусу в ґрунті, що веде до втрати природної родючості ґрунтів, а отже зниження їх продуктивності.

Надмірна розораність земельних угідь, інтенсивні технології вирощування сільськогосподарських культур, внесення великих доз мінеральних добрив, знищення природної рослинності, вирубка лісів призводить до деградації ґрунтового покриву.

Розв'язання соціально-економічних завдань щодо проблеми збереження і відтворення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель та природоресурсного потенціалу в агроекосистемах повинно базуватись на:

- оптимізації структури агроландшафтів і удосконаленні загальних систем землекористування в контексті нових земельних відносин і наявного ресурсного потенціалу;

- удосконаленні міжгалузевої структури і адаптації сільськогосподарського виробництва стосовно ґрунтово-кліматичних умов і ресурсних можливостей;

- формуванні зональних конкурентноздатних ресурсо- і енергозберігаючих моделей ефективного ведення сільськогосподарського виробництва на засадах природоохоронної організації території, відтворення природно-ресурсного потенціалу та отримання продукції високої якості;

- забезпеченні збереження, збагачення та раціонального використання біологічної різноманітності в агроландшафтах;

- удосконаленні структури посівних площ і сівозмін з метою більш повного використання біокліматичного потенціалу, покращання фітосанітарного стану ґрунту і агрофітоценозів, підтриманні оптимального балансу органічної речовини та біологічного стану ґрунту;

- застосуванні ґрунтозахисних енергозберігаючих технологій обробітку ґрунту, які забезпечують оптимізацію його агрофізичних властивостей та підвищення протиерозійної стійкості, особливо в регіонах прояву ерозії і дефляції.

На території громади сільськогосподарські землі осушені відкритими каналами. Важливими заходами щодо охорони осушених земель в межах сільської ради є дотримання власниками та землекористувачами вимог щодо їх використання.

Закон України “Про меліорацію землі” встановлює засади правового регулювання соціальних відносин, що виникають при меліорації землі, використанні меліорованих земель та меліораційних систем, та повноважень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в сфері меліорації землі. Закон спрямований на забезпечення екологічної безпеки для меліораційних систем та захисту громадських інтересів.

В „екологічній” частині Закону проголошується (стаття 30 “Загальні екологічні вимоги до меліорації землі”), що меліорація землі здійснюється з метою забезпечення:

- раціонального використання землі, води, лісів, мінеральних та основних ресурсів;
- захист землі від погіршення якості, вітрової та водної ерозії;
- захист ґрунтів від виснаження, засолення, підтоплення, насичення пестицидами, нітратами, радіоактивними і іншими шкідливими речовинами, а також проти погіршення якостей геологічної інженерії;
- захист поверхневих та підземних вод від забруднення та виснаження;
- попередження негативного впливу меліораційних заходів на рослинний, тваринний світ та рибні ресурси;
- збереження природних ландшафтів, територій та об’єктів природного заповідного фонду України, заболочених земель міжнародного значення та інших територій, які підлягають спеціальному захисту.

Відповідно до статті 31 “Екологічні вимоги до проектування, спорудження (реконструкції) та експлуатації меліораційних систем та окремих об’єктів інженерної інфраструктури” проектна документація з меліорації землі повинна в обов’язковому порядку містити матеріали екологічної експертизи та довідку про екологічні наслідки запланованої діяльності. Проектні рішення мають забезпечувати оптимально зважений підхід до раціонального використання природних ресурсів та ефективного екологічного захисту.

Підприємства, установи та організації, які забезпечують експлуатацію меліораційних систем та окремих об’єктів інженерної інфраструктури, зобов’язані вживати заходи для запобігання затопленню, підтопленню, засоленню та забрудненню ґрунтів, вітрової та водної ерозії меліорованих земель, погіршенню їх якості, погіршенню стану водних об’єктів, а також збереження рослинного і тваринного світу, їх популяції і видів.

З метою створення та підвищення сприятливого водного режиму, поліпшення санітарного стану річок і водоймищ, охорони їх від замулення та забруднення, а також запобігання інших шкідливих дій на території сільської

ради встановлено водоохоронні зони та прибережні смуги малих річок і водоймищ.

До складу водоохоронної зони включено всю територію господарства. У межах водоохоронної зони виділено прибережну смугу по берегах річок шириною 100 метрів та 50 метрів. У межах водоохоронної зони забороняється:

- застосування авіації з метою внесення отрутохімікатів для боротьби з шкідниками;
- будівництво сховищ для зберігання мінеральних добрив та пестицидів;
- використання пестицидів, на які не встановлено гранично допустимі концентрації;
- будівництво тваринницьких ферм без забезпечення підвищеної очистки стічних вод.

У межах прибережних смуг забороняється: систематичне розорювання ріллі, сіножатей, пасовищ; застосування отрутохімікатів; випасання худоби та організація літніх таборів для худоби; оранка, дискування, фрезерування земель на відстані ближче 3 метрів від бровки русла.

На території водоохоронних зон та прибережних смуг необхідно:

- суворо дотримуватись вимог щодо першочергового впровадження комплексу протиерозійних та ґрунтозахисних заходів, особливо по залуженню та створенню прируслових насаджень;
- забезпечувати запобігання доступу забруднених стічних вод з території виробничих центрів та господарських дворів в русла річок і струмків, або каналів;
- поліпшувати захисні функції трав'янистої та деревно-чагарникової рослинності водоохоронного та ґрунтозахисного призначення.

На території громади у прибережних смугах знаходиться 71,3 га сінокосів та 15,3 га чагарників.

5 ОХОРОНА ПРАЦІ І ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ

Охорона праці – це система законодавчих актів, соціально-економічних, організаційно-технічних, гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці [41].

Охорона праці відображена в таких законодавчих актах, як Конституція України, Кодекс законів про працю в Україні, закони про охорону праці та інші. Значення охорони праці на виробництві надзвичайно велике, тому що тільки належні умови праці й сучасна безпечна техніка гарантують високу продуктивність праці, безпеку робітників та добрі взаємовідносини людей в процесі виробництва.

Організація роботи по охороні праці в територіальній громаді проводиться з додержанням Законів України "Про охорону праці", "Про пожежну безпеку", "Про забезпечення санітарного та епідеміологічного захисту населення", "Про охорону здоров'я". Після проведення позапланових інструктажів та покарання винних в порушенні інструкції по охороні праці при виконанні робіт із профілактичного обслуговування і ремонту тракторів і автомобілів, кількість травм зменшена.

Документація з впровадження нових технологій, технологічних процесів, матеріалів і речовин (зокрема, тих, що придбані за кордоном) підлягає державній екологічній та санітарно-гігієнічній експертизам, експертизі з охорони праці й пожежної безпеки.

Проектування та розміщення виробництв і об'єктів, на які поширюється дія Правил, повинно здійснюватися з урахуванням можливого впливу несприятливих природних факторів і погодних умов.

Заправка сільськогосподарських машин і агрегатів технологічними матеріалами (насінням, розсадою, рідкими та твердими агрохімікатами і пестицидами) повинна здійснюватися на технологічних дорогах поля із застосуванням засобів механізації.

Заправка автомобілів і тракторів паливно-мастильними матеріалами повинна проводитись із врахуванням вимог Правил пожежної безпеки в Україні.

Режими руху сільськогосподарських машин і машинно-тракторних агрегатів під час виконання технологічних операцій повинні відповідати технологічним картам та експлуатаційній документації і не допускати їх зіткнення та наїздів на працівників і відпочиваючих.

При груповому методі роботи дистанція повинна бути між:

- орними, посівними, садильними і збиральними агрегатами – не менше 30 м;
- агрегатами з роторними (крім контурного обрізування гілок) робочими органами – не менше 50 м;
- машинами для контурного обрізування гілок плодкових дерев – не менше 75 м.

Під час вивантаження технологічного продукту на ходу інтервал між збиральним агрегатом і транспортним засобом повинен бути не менше 1,5 м.

Відкриті майданчики для стоянки машин під час проведення масових польових робіт повинні бути віддалені не менше, ніж на:

- 30 м – від місць тимчасового зберігання пально-мастильних матеріалів;
- 100 м – від хлібних масивів, скирт соломи, сіна, токів;
- 50 м – від будівель.

Пересування машин і агрегатів до місця роботи і під час виконання робіт повинно здійснюватися відповідно до розроблених маршрутів і технологій. Механізовані роботи з обробітку ґрунту необхідно проводити відповідно до вимог технологічних (операційних) карт, експлуатаційної документації, діючих норм і правил з охорони праці.

Важливою умовою охорони праці є дотримання заходів пожежної безпеки при експлуатації машин і механізмів, що використовуються для збирання урожаю. Слід проорювати граничні борозни на віддалі не менше

ширини агрегату від краю перешкоди. Робота всіх машин, не призначених для використання в гірській місцевості, допустима на полях ухил яких не більший 8°. Також при проведенні сільськогосподарських робіт необхідно дотримуватись техніки безпеки в захисних зонах ліній електропередач.

Проект заходів з покращання умов і безпеки праці при виконанні топографо-геодезичних та землевпорядних робіт [32]

Забезпечення реалізації заходів щодо безпеки праці, охорони навколишнього середовища та збереження здоров'я працівників під час виконання топографо-геодезичних та землевпорядних робіт покладається на керівників сільськогосподарського підприємства.

Комплекс інженерних рішень і заходів щодо проведення топографо-геодезичних та землевпорядних робіт пов'язаних із перенесенням проекту в натуру повинні бути спрямовані на створення безпечних і здорових умов праці, передбачати зручний зв'язок житлової зони з районним центром, виробничою зоною, виробничими транспортними комунікаціями.

При побудові металевих та геодезичних знаків повинна складатися своя підйомна система, яка має відповідати висоті сигналу та його масі і навантаженні, яке виникає при піднятті. Не дозволяється виконувати будівельно-монтажні роботи по збиранню металевих знаків на землі і їх піднімання при вітрі швидкістю понад 5 м/с і більше, під час зливи, сильного дощу чи снігопаду. При обстеженні старих дерев'яних стовпів геодезичних знаків потрібно розпочинати огляд основних стовпів біля основи знаку, потім розкопку в глибину землі на 40 – 50 см і даліше візуально по всій поверхні стовпів. Ремонт і встановлення геодезичних знаків дозволяється виконувати тільки в присутності представника будівельної організації (інженерно-технічного працівника), який має досвід будівництва високих геодезичних знаків.

Виконання робіт по закладці полігонометричних геодезичних центрів і реперів у ґрунт дозволяється тільки при ретельній рекогносцировці і затверджених схемах, погоджених із місцевими організаціями, експлуатуючими різні підземні комунікації.

Виконання різних топографо-геодезичних робіт на вулицях міст і населених пунктів, а також по автомобільних шляхах повинні бути погоджені із відділом регулювання вуличного руху, а на дорогах територій спеціального призначення після одержання від відповідних служб дозволу і вказівок по безпечному виконанню цих робіт.

При виконанні рекогносцировки геодезичних мереж вимоги безпеки в основному стосуються вибору місця спорудження геодезичного знака в районах (об'єктах) підвищеної небезпеки, підйому на дерева і щогли для встановлення видимості, а також установа (у разі необхідності) щогл і віх на деревах для цих або інших цілей.

При спорудженні віх і щогл усі працівники повинні бути в захисних касках. Віхи і щогли довжиною до 8 м, діаметром у нижньому зрізі не більше 10 см дозволяється піднімати вручну з упором одного кінця в яму глибиною не менше 60 см. Віхи і щогли довжиною більше 8 м або менше 8 м, але в діаметрі нижнього зрізу більше 10 см, піднімаються тросом за допомогою корби, лебідки або інших механізмів.

Щогли, призначені для підйому на них людей, повинні мати діаметр верхнього зрізу не менше 15 см, заглиблюватися в ґрунт не менш ніж на 1,5 м і на кожних шести метрах висоти мати по чотири розтяжки, розташовані під кутом 90° одна до одної і закріплені на землі міцними якорями. Якщо віхи і щогли зрощуються зі стовбурів декількох дерев, зрости повинні мати довжину не менше двох метрів, плоску клиноподібну форму, збиватися цвяхами і скручуватися тросом не менш ніж у чотирьох місцях. Скрутки повинні розташовуватися рівномірно. У щогли необхідно врізати шпонки, кожна з них повинна прибиватися двома цвяхами.

Віхи, що мають устатковуватися на деревах, піднімаються в цільнозібраному вигляді методом наточування за допомогою троса і блоків, закріплених на дереві. Дозволяється встановлювати віхи тільки на живих деревах із здоровими стовбурами.

Підіймальні щогли, які використовують для підйому віх або щогл, повинні мати довжину не менше $1/3$ висоти віх або щогл, що піднімаються, а діаметр у верхньому зрізі не менше 10 см при висоті віхи або щогли до 20 м і не менше 15 см при більшій висоті. Підіймальна щогла зміцнюється чотирма розтяжками: дві по осі обертання, дві по перпендикуляру до осі обертання. Лебідки, трактори, автомашини або інші механізми, що використовуються для підйому віх або щогл, повинні стояти від них на відстані, не меншій за їх потрібну висоту.

З майданчика, де повинен проводитися підйом віх або щогл, до початку роботи необхідно прибрати сухостійні і небезпечні дерева. Під час підйому віх або щогл забороняється підходити на відстань, меншу ніж півтори їх висоти. Розбивати табір і встановлювати намети для житла поблизу віх, щогл забороняється. Підніматися дозволяється лише на живі здорові дерева, що не мають гнилизни, підсушки і тріщин, до висоти, де стовбур має діаметр не менше 10 см. Підйом на дерева слід проводити за допомогою спеціального спорядження – металевих кігтів. При підніманні необхідно користуватися страхувальним поясом з двома канатами, щоб той, хто піднімається, при перехопленні сучків одним канатом, іншим був зв'язаний з деревом.

Підйом на щогли дозволяється робити до висоти, де стовбур має діаметр не менше 15 см. Підйом проводиться тільки по шпонках або по заздалегідь вбитих костілях. При підйомі необхідно користуватися запобіжним поясом з двома канатами. При підйомі на дерева і щогли обидві руки працівника мають бути вільними від вантажу. Забороняється підніматися на дерева і щогли з вантажем на лямках за плечима масою більш ніж 6 кг.

У разі наближення грози необхідно спуститися з щогли і дерева на землю і відійти від них на відстань, не меншу за їх потрібну висоту.

Забороняється спилювати вершини дерев для встановлення на них інструментів або для кращої оглядовості.

Захист населення від надзвичайних ситуацій

Основними правовими актами у сфері цивільного захисту в Україні є Конституція України та Кодекс Цивільного захисту України.

Так, Кодексом Цивільного захисту населення України, регулюються відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначаються повноваження органів державної влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності.

Зокрема, розділом IV даного Кодексу визначено порядок захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій, визначено першочерговий алгоритм дій у разі загрози або у разі виникнення таких ситуацій, визначено заходи і засоби щодо їх запобігання та усунення, визначено види захисту населення і територій у надзвичайних ситуаціях, закріплено необхідність навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях як обов'язок формування культури безпеки життєдіяльності населення як способу підвищення рівня безпеки.

Оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій полягає у своєчасному доведенні такої інформації до органів управління цивільного захисту, сил цивільного захисту, суб'єктів господарювання та населення.

Оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій забезпечується шляхом:

- 1) функціонування загальнодержавної, територіальних, місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, спеціальних, локальних та об'єктових систем оповіщення;

2) централізованого використання телекомунікаційних мереж загального користування, у тому числі мобільного (рухомого) зв'язку, відомчих телекомунікаційних мереж і телекомунікаційних мереж суб'єктів господарювання в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а також мереж загальнонаціонального, регіонального та місцевого радіомовлення і телебачення та інших технічних засобів передавання (відображення) інформації;

3) автоматизації процесу передачі сигналів і повідомлень про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій;

4) функціонування на об'єктах підвищеної небезпеки автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення;

5) організаційно-технічної інтеграції різних систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій та автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення;

б) функціонування в населених пунктах, а також місцях масового перебування людей сигнально-гучномовних пристроїв та електронних інформаційних табло для передачі інформації з питань цивільного захисту.

Укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту:

1) сховище - герметична споруда для захисту людей, в якій протягом певного часу створюються умови, що виключають вплив на них небезпечних факторів, які виникають внаслідок надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів;

2) протирадіаційне укриття - негерметична споруда для захисту людей, в якій створюються умови, що виключають вплив на них іонізуючого опромінення у разі радіоактивного забруднення місцевості;

3) швидко споруджувана захисна споруда цивільного захисту - захисна споруда, що зводиться із спеціальних конструкцій за короткий час для захисту людей від дії засобів ураження в особливий період.

Інженерний захист територій включає:

1) проведення районування територій за наявністю потенційно небезпечних об'єктів і небезпечних геологічних, гідрогеологічних та метеорологічних явищ і процесів, а також ризику виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з ними;

2) віднесення міст до відповідних груп цивільного захисту та віднесення суб'єктів господарювання до відповідних категорій цивільного захисту;

3) розроблення та включення вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту до відповідних видів містобудівної і проектної документації та реалізація їх під час будівництва і експлуатації;

4) урахування можливих проявів небезпечних геологічних, гідрогеологічних та метеорологічних явищ і процесів та негативних наслідків аварій під час розроблення генеральних планів населених пунктів і ведення містобудування;

5) розміщення об'єктів підвищеної безпеки з урахуванням наслідків аварій, що можуть статися на таких об'єктах;

6) розроблення і здійснення заходів щодо безаварійного функціонування об'єктів підвищеної безпеки;

7) будівництво споруд, будівель, інженерних мереж і транспортних комунікацій із заданими рівнями безпеки та надійності;

8) будівництво протизсувних, протиповеневих, протиселевих, протилавинних, протиерозійних та інших інженерних споруд спеціального призначення, їх утримання у функціональному стані;

9) обстеження будівель, споруд, інженерних мереж і транспортних комунікацій, розроблення та здійснення заходів щодо їх безпечної експлуатації; 10) інші заходи інженерного захисту територій залежно від ситуації, що склалася.

Здійснення заходів інженерного захисту територій покладається на суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

ВИСНОВКИ

У роботі досліджено питання впорядкування використання земель у межах Розвадівської територіальної громади, які базуються на принципах сталого розвитку. Акцентується увага на важливості впорядкування використання земель через запровадження заходів, спрямованих на збереження, відновлення та охорону продуктивності земельних ресурсів. Під продуктивністю земельних ресурсів розуміється не лише економічна складова, а й здатність продукувати землями екосистемні послуги, такі як регулювання клімату і коло обігу речовини, підвищення родючості ґрунтів, захист від ерозії, очищення водних джерел і повітря, збереження біологічного різноманіття територій, ін.

Важливе значення для такого впорядкування має землеустрій, який передбачає комплекс заходів стосовно використання та охорони земель, а саме: контурно-меліоративну організацію території, встановлення меж ділянок, консервацію та рекультивацію земель, проектування лісових смуг, розширення меж природно-заповідних об'єктів, ін.

Враховано, що в Україні відбулись зміни у плануванні використання земель, які передбачають складання комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади, в процесі якого проводиться зонування земель. Саме під час зонування повинні визначатись функціональні зони стосовно доцільного землекористування та типи і підтипи землекористування, у межах яких необхідно встановлювати землевпорядні регламенти.

Аналізуючи сучасний став використання земель у межах Розвадівської сільської ради, визначено, що тут важливе значення надається сільсько-господарському використанню земель. Значна частина земель осушена через те, що тут низько залягають поверхневі ґрунтові води. Територія має густу меліоративну сітку, крім того у межах громади протікає річка Дністер. Також у межах громади є об'єкти природно-заповідного фонду державного і

місцевого значення. Серед основних проблем сільськогосподарського землекористування виявлено процеси само заліснення ділянок приватної власності, які відведені для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

З метою оптимізації землекористування у межах громади нами запропоновано ряд заходів, а саме: провести зонування земель; удосконалити структуру сільськогосподарського землекористування через консолідацію земель; провести консервацію земель із деградованими та малопродуктивними ґрунтами; провести впорядкування сільськогосподарського землекористування через організацію сівозмін, враховуючи ґрунтові умови; визначити потенційні структурні елементи місцевої екологічної мережі, яка буде включена в Смарагдову мережу України.

Для покращення меліоративного стану сільськогосподарських угідь рекомендується провести кротовий дренаж, розчистку внутрішньогосподарських каналів, встановлення контрольних колодязів, відновлення шлюзів-регуляторів.

Запропоновано для стимулювання здійснення природоохоронних заходів, використовувати природоохоронний сервітут, який є добровільною угодою між владою чи органами місцевого самоврядування та землевласниками, які погоджуються обмежити використання своїх земель за цільовим призначенням.

У цілому, вважаємо, що впорядкування використання земель у межах територіальних громад має забезпечувати стаке землекористування, яке дозволить зберегти екосистемний потенціал земельних ресурсів для майбутніх поколінь, використовуючи його для задоволення свої потреб сьогодні.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Богіра М.С., Стойко Н. Є., Ткачук Л. В. Автоматизація землевпорядного проектування : навч. посіб. Львів : Український бестселер, 2012. 296 с.
2. Будзяк О. С. Деградація та заходи ревіталізації земель України. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2014. №1-2. С. 57-64.
3. Буща Д. Прогнозування перспективного використання земель на засадах сталого землекористування (на прикладі Запорізької області). *Землевпорядний вісник*. 2014. № 7. С. 44-48.
4. Васюкова Г. Т., Грошева О. І. Екологія: підручник. К.: Кондор, 2009. 524 с.
5. Вороненко В. І. Науково-методичні підходи до оптимізації та ефективного використання земельних ресурсів. *Ефективна економіка*. №7. 2012. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_7_41
6. ГОСТ 17.5.1.02-85. Охрана природы. Земли. Классификация нарушенных земель для рекультивации. Введ. 1986-01-01. М.: Изд-во стандартов, 1987. 16 с.
7. Гринів Л. С. Фізична економія: моделі сталого розвитку: монографія. Львів: Ліга-прес, 2016. 424 с.
8. Гродзинський Д. М. Основи ландшафтної екології : підручник. К.: Либідь, 1992. 224 с.
9. Давидчук В., Сорокіна Л., Родіна В. Методи ландшафтного картографування з використанням ГІС та інших комп'ютерних технологій URL: http://geograf.com.ua/pdf/visnyk_lnu_31/40_davydchuk_sorokina_rodina_263-273.pdf
10. Добряк Д. С., Канаш О. П., Бабміндра Д. І., Розумний І. А. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх еколого-безпечного використання. К.: Урожай, 2009. 464 с.
11. Дорош Й. Напрями удосконалення екологічної політики в галузі земельних відносин. *Землевпорядний вісник*. 2012. № 2. С. 28-34.
12. Дорош Й., Стецюк М. Місце і роль схеми землеустрою в системі

- прогнозування та планування використання та охорони земель. *Землевпорядний вісник*. 2014. № 5. С. 30-35.
13. Дорош О.С., Буряк Р.І., Купріянич І.П. Землевпорядний регламент як інструмент планування розвитку землекористування в Україні. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. № 2. 2017. С. 20-27.
14. Другак В. М. Стале землекористування як еколого-економічна складова сталого розвитку суспільства. URL: <http://ecoj.dea.gov.ua/wpcontent/uploads/2013/02/land-use.pdf> (дата звернення 12.12.2017)
15. Європейська ландшафтна конвенція: Міжнародний документ від 20.10.2000 р. № ETS № 176 URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_154/conv
16. Земельний кодекс України: Кодекс України [зі змін. та допов., внесеними Законом України від 18 лют. 2016 р. № 1012-VII]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
17. Каленська О., Сакаль О. Агроландшафти: поняття, суб'єкти і фактори трансформації. *Економіст*. 2015. № 3. С. 26-29.
18. Канащ О. П. До питання про еколого-економічну оптимізацію використання земель, упорядкування угідь та обґрунтування сівозмін (на прикладі Дніпропетровської області). *Землеустрій і кадастр*. 2014. С. 3-11.
19. Кепич Т. Ю., Семенова І.Ю., Лавренюк М.В. Охорона праці в галузі: навчальний посібник. Київ, 2013. 255 с.
20. Коваленко О. Ю. Геоінформаційна система у землевпорядкуванні. *Таврійський науковий вісник*. 2008. Вип. 57. С. 48-52.
21. Ковтун О. М. Зонування земель як форма планування їх використання та охорони: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Академії адвокатури України*. Т. 13, 2(36). 2016. С. 34-40.
22. Коломієць Л. П. Особливості оптимізації сільськогосподарських землекористувань в процесі реформування земельних відносин. *Міжвідомчий тематичний науковий збірник «Землеробство»*. 2012. Вип. 84. С. 63-68.

23. Котикова О. І. Теоретичні засади формування інноваційної моделі сільськогосподарського землекористування. *Економіка та управління національним господарством*. 2012. №5 [15]. С. 9-12.
24. Лазарчук М. О. Основи гідромеліорацій. Осушення земель : Навчальний посібник. Рівне: НУВГП. 2006.
25. Ландшафтное планирование: принципы, методы, европейский и российский опыт / А. Н. Антипов и др. Иркутск: Изд-во Института Географии СО РАН, 2002. 141 с.
26. Літвак О. А. Екологічна рівновага агроландшафтів регіону. *Фінансовий простір*. 2015. № 2 (18). С. 399-405.
27. Мигаль О. Досвід ЄС в управлінні земельними ресурсами: чим корисний для України? *Землевпорядний вісник*. 2014. № 6. С. 18-21.
28. Національна доповідь щодо завершення земельної реформи / за наук. ред. Л.Я. Новаковського. К.: Аграр. наука, 2015. 48 с.
29. Організація сільськогосподарського використання земель на ландшафтно-екологічній основі : монографія / за заг. ред. Казьміра П. Г. Львів. 2009. 254 с.
30. Осипчук С. О. Основні положення концепції сталого землекористування в Україні. Регіональні проблеми розвитку агропромислового комплексу України: сучасний стан і перспективи вирішення. – К.: РВПС України НАН України, 2002. С. 68–69.
31. Основи гідромеліорацій: Навчальний посібник / А. М. Рокочинський та ін. Рівне: НУВГП, 2014. 255 с.
32. Пістун І. П., Березовецький А. П., Ковальчук О. В. Охорона праці в галузі сільського господарства (землевпорядкування, геодезія): навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 375 с.
33. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель : Закон України від 17.06.2020 № 711-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>

34. Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011 р. № 3613-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>.
35. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення природно-сільськогосподарського районування (зонування) земель : Наказ Держкомзему України від 10.11.2004 № 366 URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.9634.0>.
36. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць: Наказ Державного агентства земельних ресурсів № 395 від 02.10.2013 р. URL: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-shodo-rozroblenn-doc164153.html>.
37. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/858-15/page3>
38. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
39. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/962-15>
40. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1264-12>.
41. Про охорону праці: Закон України від 14.10.92 р. [№ 2695-XII](#). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
42. Про суцільну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення: Указ Президента України від 02.12.1995 № 1118/95. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1118/95>.
43. Про схвалення Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 1024-р. *Землевпорядний вісник*. 2014. № 11. С. 53-55.
44. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на

період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 р. № 880-р URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80/conv>

45. Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність: Закон України від 23.12.1998 р. № 353-XIV <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/353-14>.
46. Публічна кадастрова карта України. URL: <http://map.land.gov.ua/kadastrova-karta> (дата звернення 28.03.2018).
47. Резолюція Міжнародної науково-практичної конференції «Рекультивация складних техно-екосистем у новому тисячолітті: ноосферний аспект». *Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету*. 2012. № 1. С. 9–10.
48. Реймерс Н. Ф. Природопользование: Словарь-справочник. М.: Мысль. 1990. 637 с.
49. Розширений п'ятирічний звіт про опустелювання та деградацію земель. К., 2012. 45 с.
50. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3 ч. Київ: Чернівці, 1999. 568 с.
51. Солов'яненко Н. Наукові засади раціонального використання земельних ресурсів та охорона навколишнього природного середовища в Україні на шляху до європейської інтеграції. *Землевпорядний вісник*. 2014. № 6. С. 38-42.
52. Соловій І. П. Концепція плати за послуги екосистем: світовий досвід і перспективи її впровадження у лісовому секторі. Наукові праці Лісівничої академії наук України: збірник наукових праць. Львів: РВВ НЛТУ України. Вип. 14, 2016. С. 252-258.
53. Степаненко Т. О. Формування екологічнобезпечного землекористування в сільськогосподарських підприємствах. *Економика и управление предприятиями (по видам Экономической деятельности). Технологический аудит и резервы производства*. 2015. № 1/6(21). С. 30-33.
54. Ступень М. Г., Стойко Н. Є. Концептуальні засади організації

- використання земель сільськогосподарського призначення в сучасних умовах. *Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва*. 2010. Вип. I (19). С. 273–277.
55. Теоретичні засади зонування земель в Україні: монографія / О. С. Дорош, та ін. К.: МВЦ "Медінформ", 2011. 183 с.
56. Тимошевський В. В., Литвиненко Т. П., Ільченко В. В. Оптимізація використання і охорони земель в ерозійно небезпечних агроландшафтах. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. № 2. 2017. С. 74-84.
57. Третьяк А. М. Землеустрій в Україні: теорія, методологія: монографія. Херсон, 2013. 650 с.
58. Управление устойчивым развитием в условиях переходной экономики: монография: 2-е изд., перераб. и доп. / ред. М. Шмидт. Днепропетровск-Котбус: НГУ-БТУ, 2016. 433 с.
59. Управління земельними ресурсами. Т. 6. Сталий розвиток сільських територій / С. С. Радомський та ін. TEMPUS IV. Донецьк: УНИТЕХ, 2012. С. 355-456.
60. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь, 2017. С. 176.
61. Юхно А.С. Концептуальні основи аграрного зонування земель при управлінні земельними ресурсами сільськогосподарських підприємств. *Економічний аналіз*. 2014 рік. Т. 15. № 3. С. 246-255.
62. Ярмоленко Ю. О. Генезис поняття «сталий розвиток» та прояви концепції у сучасних умовах. *Економіка. Проблеми економічного становлення*. 2015. Вісник 3-4. С. 103-108.
63. Aichi Biodiversity Targets / Alkemade, R, van Oorschot, M., Miles, L., Nellemann, C., Bakkenes, M. & ten Brink. 2009 : URL: <https://www.cbd.int/sp/targets/>
64. Ferris J., Siikamäki J. Conservation Reserve Program and Wetland Reserve Program Primary Land Retirement Programs for Promoting Farmland Conservation. URL: www.rff.org/files/sharepoint/WorkImages/Download/RFF-BCK-

ORRG_CRP_and_WRP.pdf

65. GLOBIO3: A Framework to Investigate Options for Reducing Global Terrestrial Biodiversity Loss. *Ecosystems*, 12(3), P. 374–390. URL: <http://www.springerlink.com/content/tr13200728471072>.
66. Haaren C. v., Lovett A. A., Albert C. *Landscape Planning with Ecosystem Services: Theories and Methods for Application in Europe*. Springer, Dordrecht. 2019. 511 p.
67. Land degradation neutrality : resilience at local, national and regional levels. United Nations Convention to Combat Desertification, 2014.
68. Millennium Ecosystem Assessment. *Ecosystems and Human Well-Being: Synthesis*. Washington: Island Press, 2005. 155 p.
69. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development / United Nations General Assembly. URL: <http://www.unfpa.org/resources/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development>.